

OLASZ György – PARÁDI József – ZEIDLER Sándor
A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei
a kiegyezéstől az ezredfordulóig

A magyar nyelvben a rendfenntartók elnevezése a XIX. században gyökeres változáson esett át. Egyrészt a nyelvújítás kapcsán igyekeztek kigyomláni az idegen eredetű szavakat, másrészt pedig – a polgári magyar állam kiépülésének részeként létrehozott országos rendvédelmi testületek nevéből fakadóan – új elnevezésekkel illették a rend védelmét megvalósítókat.

A XIX. század elején még *bakternak*, *negyedmesternek*, *csákányosnak*, *pandúrnak*, *persekutor-nak*, *csendbiztosnak*, *őrségmesternek*, *tizedesnek*, stb. nevezték a rend fenntartóit. Nem csak a város és a vidék, hanem az egyes térségek között is jelentős eltérés volt tapasztalható a rend fenntartóinak megnevezését illetően.¹

A nyelvújítás tekintetében jellemzően az őr szócskát ötvözték a rendvédelmi testülettípus elnevezéssel pld.: csendőr, rendőr, pénzügyőr. A határőr kifejezés korábbi eredetű, nem zárható ki, hogy innen eredeztethető a többi testületi tag megnevezése is.

A rendőr szavunk a magyar törvényekben először 1840-ben jelent meg.²

Katonai rendfokozati rendszerrel a haderő rendelkezett. 1848-ig valamennyi – a Magyar Királyság területén működő – rendvédelmi testület, a hagyományokon és a munkakör megnevezésén alapuló, egyedi rangrendszert használt. A neoabszolutizmus időszakában a császári rendvédelmi szervezetek működtek a megszüntetett Magyar Királyság területén. Ezen testületek az osztrák rangrendszert használták.³

A kiegyezés nyomán visszaállt az alkotmányos rend. Ennek megfelelően katonai rangokat a katonai szervezetek használták. A fegyveres erő részei voltak a hadsereg (közös hadsereg), a haditengerészet, és kiegészítésként a Magyar Királyságban a honvédség, a népfelkelés, az Osztrák Császárságban pedig a Landwehr és a Landstrum. A haditengerészet rangrendszere némileg eltért a szárazföldi erőkéétől.⁴ A korabeli katonai rendfokozati rendszer döntően francia eredetű volt, amely német közvetítéssel került az Osztrák-Magyar Monarchiába. A császári haderőben az 1848–49-es forradalom és szabadságharc időszakában vezették be a hármas tagolási rendszeren nyugvó katonai rendfokozatokat. A kiegyezés nyomán az Osztrák-Magyar Monarchia teljes haderejében ezt a rangrendszert alkalmazták, így a Magyar Királyi Honvédségnél és a népfelkelésnél is.⁵

Mindazon magyarországi fegyveres szervezetek (a testőrségek, a képviselőházi őrség, a koronaőrség és a csendőrség) tagjai, akik személyükben katonának minősültek – tekintet nélkül arra, hogy melyik tárca alárendeltségébe tartoztak és a testület feladata honvédelmi vagy rendvédelmi jellegű volt – katonai rendfokozatot viseltek.⁶

A neoabszolutizmus időszakában a történelmi Magyarország területén kiépített császári csendőrséget a kiegyezéssel feloszlatták. Csupán Erdélyben és Horvátországban maradt fenn egy-egy csendőrezred. Mivel azonban az alaptörvény funkcióját betöltő kiegyezési törvényben foglaltak nem tették lehetővé azt, hogy a közös haderő, vagy annak egy része lásson el folyamatosan rendvédelmi tevékenységet, ezért az erdélyi csendőrezredet 1876-ban a magyar kormány, a horvátországit pedig a horvát bán alárendeltségébe helyezték. Ekkor az erdélyi csendőrezrednél az egyenruha formai elemeit magyaros motívumokkal cserélték fel. A rangrendszer azonban mindkét áthelyezett csendőrezrednél változatlan maradt, mivel a szárazföldi csapatok rangjai az Osztrák-Magyar Monarchiában egységesek voltak.⁷

A kiépülő magyar polgári állam részeként létrehozott rendvédelmi testületeknél (Magyar Királyi Pénzügyőrség, büntetvégrehajtási testület és a rendőrségek) – a csendőrség, testőrségek, a képviselőházi őrség és a koronaőrség kivételével – testületenként eltérő rangrendszer működött. Valamennyi magyarországi városi rendőrség – az 1848 előtti hagyományoknak megfelelően – önálló rendfokozati rendszerrel rendelkezett, így az állami rendőrségként működő Fővárosi Rendőrség is.⁸ A Magyar Királyságban a dualizmus időszakában a településeket – a nagyságuk figyelembe vételével – több csoportba osztották. Az eltérő csoportokba tartozó települések eltérő jogosultságokkal és kötelezettségekkel rendelkeztek, mivel a pénzügyi lehetőségeik is eltérőek voltak. A felső csoportba tartozó legnagyobb településeket törvényhatósági jogú városoknak nevezték. E települések jogát alkotta az önálló rendőrség működtetése.⁹ A fővárosi rendőrséget azonban nem a főváros, hanem a kormány felügyelte. Rangrendszere azonban egyedi volt. Mivel tagjai nem minősültek katonának, így katonai rendfokozatot sem viselhetek. A fővárosi rendőrség rangrendszere – hasonlóan a többi városi rendőrségéhez – a helyi hagyományokon nyugvó, egyedi rangrendszer volt.¹⁰

A határrendőrségről szóló törvény alapján 1906 elején létrehozott Magyar Királyi Határrendőrségnek is önálló rangrendszere volt.¹¹

Az 1881-ben országos hatáskörrel felállított a Magyar Királyi Csendőrségnél is a katonai rendfokozati rendszert vezettek be a külföldi gyakorlatnak megfelelően, mivel a csendőrség tagjai mindenütt személyükben katonának minősültek és a haderő tábori rendészeti szolgálatának az ellátása is – ugyan csak a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően – e testület feladatát képezte.¹²

A Magyar Királyi Csendőrség altiszti személyi állománya tekintetében azonban – a haderő rangrendszeréhez viszonyítva – kisebb eltérések keletkeztek. Az eltérések létrejöttének az okai kétség kívül a haderő és a csendőrség feladatai közötti különbségekből fakadtak.¹³

A Magyar Királyi Csendőrség rangrendszerének részletesebb megvizsgálását elsősorban az indokolja, hogy a polgári magyar állam rendvédelmének a gerincét a csendőrség alkotta. A testület létrehozásához kapcsolódik a Magyar Királyságban a polgári fejlődéshez szükséges közrend és közbiztonság létrehozása és fenntartása. Működési területe – a törvényhatósági jogú – nagyvárosok kivételével kiterjedt az egész országra, ahol a lakosság döntő többsége élt. E terepnumban 90% körüli bűnfelderítést valósított meg, amely kiemelkedő közbiztonságot eredményezett.¹⁴ **(I. sz. melléklet)** Ezen eredményeket a harmadik évezred elején – a korábbinál jóval erőteljesebb személyi- és eszközállomány birtokában – sem képesek megközelíteni a magyar rendvédelmi testületek.

1881-ben a Magyar Királyi Csendőrség felállításakor a csendőr altisztek kezdő rendfokozata a *csendőr* megfelelt a haderőben a tizedesi rangnak, amely két fehér celluloid csillag volt, a *csendőr őrsvezetők* rendfokozata a véderőben a szakaszvezetői ranggal volt azonos, amely három fehér celluloid csillagból állt, végül pedig a *csendőr őrmester* is három fehér celluloid csillagot viselt, de már sárga paszomány társaságában, ugyanúgy mint a hadseregbeli őrmesterek. Így módon érvényesültek a SZUT-ban rögzítettek.¹⁵ Nevezetesen a csendőrök a honvédség altisztjeinek a jellegével bírtak. A Magyar Királyi Honvédségben pedig a tizedesek, a szakaszvezetők és az őrmesterek tartoztak ebben az időben az altiszti karba. Az őrsvezetők a legénységhez tartoztak. Az őrsvezetői rendfokozat olyan jelleggel funkcionált, mint egyes hadseregekben napjainkban az első osztályú katona. Az őrsvezetői rang jelölése pedig egy fehér celluloid csillag volt.

1903. szeptember 1-i hatállyal módosították a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítését. Legalacsonyabb parancsnoksági szintként – a korábbi parancsnoksági rendszert érintetlenül hagyva – létrehozták a járásparancsnokságokat. Járásparancsnokokká a járások székhelyein állomásozó csendőr-őrsök parancsnokait nevezték ki, akik a járás székhelyén működő őrs parancsnoki teendőit továbbra is ellátták. 1904. február 1-én léptették elő a járásparancsnokokat csendőr járásőrmesterekké. Ők voltak az első csendőr járásőrmesterek.¹⁶ A *csendőr járásőrmesterek* rendfokozata annyiban tért el a csendőr őrmesterek rangjától, hogy a sárga paszományt hosszában piros csík osztotta ketté. Ezt nevezték kettős paszománynak. **(II. sz. melléklet)**

A csendőr járásőrmesterek átmenetet képeztek a testületi fizetési osztályrendszerbe sorolt altisztek – akik zsoldot kaptak – és az állami fizetési osztályrendszerbe sorolt tisztok – akik havidíjat kaptak – között. A csendőr járásőrmesterek rangosztályba nem sorolt havidíjasok voltak. Így módon illetményük az állami fizetési osztályok legalacsonyabb osztályában megállapítottához közeli volt, hasonlóan a gyakornoki státuszon lévő köztisztviselő jelöltekhez.

A Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának ugyancsak rangosztályba nem sorolt havidíjasai voltak a *csendőr törzsőrmesterek*, akik gazdasági teendőket láttak el. Rendfokozatuk csupán színében tért el a járásőrmesterekétől. A csendőrségi rangok alapszíne a piros volt. Erre kerültek fel az adott rangnak megfelelő csillagok, illetve paszományok. A gazdaságok esetében azonban a rangfokozat alapszíne kék volt.¹⁷ **(II. sz. melléklet)**

1907-ben a *csendőr járásőrmesterek* és *csendőr törzsőrmesterek* rangjainak formája – a haderő azonos rangjainak formai megjelenésében bekövetkezett változás miatt – megváltozott. A csendőr járásőrmesterek és csendőr törzsőrmesterek rangjában az úgynevezett kettős paszományt (piros csík által hosszában kettéosztott sárga paszomány) ezüst paszomány váltotta fel.¹⁸ **(II. sz. melléklet)**

1912-ben átfogóan módosították a csendőr altiszti rangokat. A *csendőrök* ettől fogva nem kettős, hanem három fehér celluloid csillagot viseltek. Megszűnt az őrsvezetői rendfokozat. A *csendőr őrmesterek* rangját pedig a korábbi – 1907 előtti – járásőrmesteri ranggal megegyező formára változtatták. Ekkor az őrsvezetők is megkapták az őrmesteri rendfokozatot.

Megmaradt a *csendőr járásőrmesteri* rang.¹⁹ **(II. sz. melléklet)** Így a testület létrehozásakor funkcionáló – hármas tagolású – csendőr altiszti rangcsoport újjáéledt ugyan, azonban disszonanciák is keletkeztek.

A helyzetet valamelyest enyhítette ugyan, hogy a Magyar Királyi Csendőrségnél is működött – a magyar államapparátus más részeihez hasonlóan – az úgynevezett címzetes rendszer. A soron következő magasabb beosztást, vagy magasabb rangot címzetes formában azok kaphatták meg, akik a ma-

gasabb beosztás, illetve rang képesítési követelményeivel már rendelkeztek, azonban nem üresedett még meg olyan beosztás, amely lehetővé tette volna kinevezésüket, illetve még nem telt el a megfelelő várakozási idő a magasabb rendfokozatba történő előléptetésükhöz. A magasabb beosztás, illetve rang elérésének ugyanis magasabb szakmai képzettség volt az előfeltétele. A magasabb szakmai képzettség elnyerését lehetővé tevő tanfolyamokra jelentkezésnek pedig az alacsonyabb beosztásokban eltöltött megfelelő mennyiségű – általában 10 év – szolgálati idő letöltése volt a feltétele. Ezt a várakozási időt speciális esetekben – például háborús viszonyok között, vagy ha az illető a rangcsoportja számára előírt állami iskolai végzettségénél magasabb végzettséggel rendelkezett – a felére csökkentették.

1912 után is élt tehát a címzetes csendőr őrmester cím, illetve az őrsparancsnokok esetében az őrsvezető címzetes csendőr őrmester. A csendőr és a csendőr címzetes őrmester a csendőr zsoldot kapta, az őrsvezető címzetes őrmester az őrsvezetőit, az őrmester az őrmesterit, a járásőrmester pedig a havidíját. Így tehát az a csendőr, aki az előírt szakmai tanfolyam eredményes elvégzése nyomán címzetes csendőr őrmesteri rangot kapott a valóságban három celluloid csillagot viselhetett, mint a honvédségnél a szakaszvezetők, a valóságos rendfokozata pedig csendőr volt. Az a csendőr őrsparancsnok pedig, aki még nem érte el csendőr őrmesteri rangot szintén három celluloid csillagot viselt mint a honvédségi szakaszvezetők, és őrsvezető címzetes csendőr őrmesteri címmel rendelkezett, a valóságos rendfokozata pedig csendőr volt annak ellenére, hogy a beosztása és a zsoldja is magasabb volt, mint a többi csendőré.

1900 után a csendőröket – akiknek a rangját a három celluloid csillag jelezte – tekintették a testület legénységi állományának. A csendőr altisztek közé pedig a címzetes őrmestereket, az őrsvezető címzetes őrmestereket és a valóságos őrmestereket valamint a járásőrmestereket sorolták.

1916-ban – az ellentmondások kiküszöbölése érdekében – újra módosították a Magyar Királyi Csendőrség legénységi-altiszti rangrendszerét. A csendőr legénységi állomány részére bevezették a járőrtárs és a járőrvezetői beosztást, de mindkét beosztás ugyanazon rendfokozattal – a három celluloid csillaggal jelölt csendőr rendfokozattal – volt betölthető. A testületnél történő véglegesítés nyomán, a kezdő beosztás – a tiszti kar kivételével – a járőrtársi beosztás volt. A járőrtársi beosztásban eltöltött bizonyos idő után, a járőrvezetői tanfolyam eredményes elvégzése nyomán kerülhetett sor a járőrvezetői kinevezésre. A járőrvezetők járőrvezetői jelvényt kaptak. Ennek a viselését azonban nem a zubony gallérján – mint a rendfokozatokat – hanem a zseben rendszeresítették. A járőrvezetői jelvény tehát nem rendfokozati, hanem beosztást jelölő jel volt. A címzetes csendőr őrmesterek pedig új rangot kaptak csendőr alőrmester elnevezéssel. Az alőrmesteri rendfokozat formai megjelenése pedig megegyezett a korábbi őrmesteri ranggal. A volt őrsvezető címzetes őrmesterek 2. osztályú csendőr őrmesteri címet, a volt őrmesterek pedig 1. osztályú csendőr őrmesteri címet kaptak. Az 1. és a 2. osztályú őrmesterek rendfokozati jelölése azonos volt. Piros alapon ezüst paszomány és három fehér celluloid csillag. A csendőr járásőrmester rang jelölése pedig oly módon módosult, hogy a széles ezüst paszomány mellé egy keskeny ezüst paszományt is kapott. A csillagok száma pedig továbbra is három maradt fehér celluloid csillag formájában.²⁰ **(II. sz. melléklet)**

1919-ben újra módosult a Magyar Királyi Csendőrség legénységi, illetve altiszti rendfokozati rendszere, amely a „KÁROLYI-féle csendőrségi rendfokozati rendszer” néven vált ismertté. A testületnél véglegesített csendőrök alőrmester rendfokozatot kaptak, amelynek a formai megjelenése nem változott. Az alőrmesterek fokozatosan váltak – a szolgálati időtől és az eredményesen elvégzett szakmai tanfolyamoktól függően – előléptethetővé őrmesterré majd főtörzsőrmesterré végül pedig tiszthelyettesé. (A tiszthelyettes konkrét rendfokozatot jelölt, nem pedig rendfokozat csoportot.) Az új őrmesteri rang formai megjelenése megegyezett a volt 1. és 2. osztályú őrmesterek rangjával, a törzsőrmesteri rendfokozat pedig a volt járásőrmesteri rendfokozattal. A tiszthelyettesek pedig egy széles és egy keskeny arany paszomány társaságában egy ezüst csillagot viseltek a gallérjukon. 1919-ben a csendőr legénységi és altiszti rangok. Teljes egészében elváltak a beosztásoktól abban az értelemben, hogy a rangok már nem egy adott beosztást jelöltek. Négy szintű beosztási rendszert vezettek be, nevezetesen ellenőr, főellenőr, segédfelügyelő és felügyelő elnevezéssel. A fizetések pedig nem a rangokhoz, hanem a betöltött beosztásokhoz kapcsolódtak elsősorban, bár a rangok is befolyásolták a fizetést, a csendőrségi pótdíj pedig egységes volt.²¹ **(II. sz. melléklet)**

1920-ban új rendszer lépett életbe. A csendőr barna sűjtással és sárga paszománnyal három fehér celluloid csillagot viselt. A csendőr őrmesterek, csendőr törzsőrmesterek és a csendőr főtörzsőrmesterek sárga paszománnyal egy, kettő, illetve három fémcillagot kaptak. A csendőr tiszthelyettesek pedig szintén három fémcillagot viseltek oly módon, hogy a 3. osztályú tiszthelyettesnek egy széles és egy keskeny, a 2. és 1. osztályú tiszthelyettesnek pedig egy széles mellé kettő, illetve három keskeny ezüst paszományt is kaptak.²² **(II. sz. melléklet)**

1926-ban újra módosították a rendszert. Eltörölték a *csendőr főtörzsőrmesteri rangot*. A *csendőr őrmesteri és a csendőr törzsőrmesteri* rangban pedig a sárga paszományt ezüstre cserélték. A *csendőr tiszthelyettesi* rangokat pedig egybeolvasztották oly módon, hogy a keskeny paszományokat elhagyták. Ekkor rendszeresítették a *csendőr alhadnagy* rendfokozatot, mint a legmagasabb altiszti rendfokozatot. A csendőr alhadnagyi rang arany paszományt kapott egy ezüst csillaggal. A *csendőr* rang és annak jelölése pedig változatlan maradt.²³ **(II. sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Csendőrség legénységi és altiszti rangjai tehát – a csendőrtiszti rangokhoz hasonlóan – megegyeztek a honvédségi rangokkal. Kezdetben ugyan megkísérelték a beosztásokhoz kapcsolni az altiszti rangokat, azonban visszatértek a honvédségnél alkalmazott rendfokozatokhoz. A rangoknak megmaradt az a szerepe, hogy tükröztesse a viselője szakmai felkészültségét. A rangok tehát a folyamat eredményeként nem egy-egy konkrét beosztást fejeztek ki, azonban áttételesen a képzettség kifejezésre juttatásával mégis meghatározták, hogy viselőjük mely beosztások betöltésére alkalmas. Így módon a rang kifejezésre juttatatta viselőjének a testületen belül betöltött szerepét.

A rendvédelmi testületeknél alkalmazott katonai rangrendszerek megegyeztek a haderő rangrendszerével. Azok a tiszavirág életű kezdeményezések, amelyek elvétve ugyan, de megtalálhatók voltak a véderő rangrendszer fejlődésének történetében – mint például a második világháború időszakában az alig néhány hónapot megélt főtiszthelyettesi rangok – a rendvédelmi testületekhez nem gyűrűztek be.²⁴

Téves képet nyújtanánk a rangrendszerről, ha elhallgatnánk hogy a rangok formai megjelenése soha sem nélkülözte a nemzeti jelleget. Ezt a galléron megjelenő ranghoz kapcsolódó nemzeti motívummal az úgynevezett vitéz kötéssel érték el. Nevezetesen a vitéz kötés színe mindig megegyezett a rangcsoport alapszínével (altisztek ezüst, tiszték és tábornokok arany). Az egyes állománycsoportok vitézkötéseinek díszítettsége is állománycsoportonként változott a legdúsabb természetesen a tábornokoké volt.²⁵ **(III. sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Csendőrség rangrendszerénél figyelembe kell venni azt is, hogy a csendőrtiszteket – hasonlóan a közigazgatás más területein az állami fizetési osztályrendszerbe kinevezésre aspirálókhoz – három éves gyakornoki idő után véglegesítették, miután eredményesen letették az elméleti és gyakorlati közigazgatási szakvizsgának a csendőrségre kidolgozott változatát. Gyakornokká kinevezés előfeltétele pedig a fizikai és egészségügyi felmérésen az eredményes teljesítés, továbbá a tiszti beosztáshoz előírt diploma megléte, valamint a kedvező eredményt produkáló környezettanulmány létrejötte volt.

A legénység esetében ugyancsak – társrendvédelmi testületekkel megegyezően – három éves próbaszolgálatot kellett teljesíteni, amely csendőr tanfolyammal kezdődött. A csendőrtanfolyamra pedig azok kerülhettek be, akik megfeleltek a szigorú alkalmassági vizsgán, amely fizikai, egészségi és szellemi vizsgálatból, valamint a jelentkező család és lakóhelyi bűnözési fertőzöttségét vizsgáló környezettanulmány elkészítéséből állt. A legénység esetében az állami iskolai végzettség esetében a felvétel előfeltétele az elemi iskolai végzettség volt. Kedvező eredmények nyomán kezdhette el a jelölt próbaszolgálatát a csendőrségi tanfolyamon. Csendőrré azonban akkor válhatott, ha a csendőrségi tanfolyam eredményes elvégzése nyomán a három éves próbaidőn belül kifogástalan szolgálatot látott el. Ezt követően véglegesítették a próbacsendőrt a testületnél.²⁶

A próbacsendőrök rangjelzései többször változtak. Általában két celluloid csillaggal jelölték státuszukat. Egyes időszakokban azonban megengedett volt véglegesítésükig a hadseregben elért rendfokozatuk viselése. Csendőrnek ugyanis kizárólag a katonai szolgálatukat letöltött személyek, illetve aktív katonák jelentkezhetek.

A rangrendszer bemutatásakor nem lehet eltekinteni attól a körülménytől, hogy a korabeli rendvédelmi testületek személyi állománya – így a csendőrség is – nem csupán a zubbonyán, hanem egyes fejfedőkön és a köpenyen is viselte rendfokozatát.²⁷ **(IV–V. sz. melléklet)**

Az első világháború után a magyarországi rendőrségeket államosították Magyar Királyi Államrendőrség elnevezéssel.²⁸ Az új szervezet a fővárosi rendőrség rangrendszerét vette át. A testület nevét 1931-től Magyar Királyi Rendőrségre változtatták, ez azonban nem érintette a rangrendszert. A rangrendszert 1922-ben módosították.

A Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség utódaként 1920-ban létrehozott Magyar Királyi Testőrségben – az elődszervezetekkel megegyezően – katonai rangrendszer rendszeresítették, hiszen a testületben szolgálatot teljesítők személyükben katonának minősültek. A tiszti kar tagjait a haderő tisztjei közül hosszabb rövidebb időre vezényelték a testőrséghez. A véderő tisztjeivel szemben támasztott követelményrendszeren túlmenően a testőrtisztekkel szembeni elvárás volt, hogy a magyaron kívül legalább két idegen nyelven folyékonyan beszéljenek, jó táncosok és jó lovasok legyenek, továbbá olyan magánvagyonuk legyen, amelynek a jövedelme lehetővé teszi, hogy

ne a fizetésükből éljenek, a fizetésük csupán a zsebpénz szerepét töltsse be. A testőrsegek, a koronaőr-ség és a képviselőházi őrség tagjai tehát a haderő szárazföldi rangrendszerével egyező rangokat viseltek, hiszen katonák voltak. Az egyenruhájuk azonban nem a hadsereg, hanem a testület speciális ünnepléses alapfeladat rendszeréhez igazodó egyenruha volt. A testőrsegnél betöltött rangokat a társadalmi tekintélyük vonatkozásában két szinttel magasabbnak tekintették a hadseregbeli rangoknál, például a testőrsegi őrnagy megfelelt a hadseregbeli ezredesnek.²⁹

A Magyar Királyi Koronaőr-ség és a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség a két világháború között is a dualizmusban rendszeresített katonai rangrendszert használta.

A Magyar Királyi Vámőr-ség (1921–1931) és a Magyar Királyi Határőr-ség (1932–1938) rangrendszere is katonai volt.³⁰

A két világháború közötti magyar katonai rendfokozati rendszer – néhány kisebb módosítástól eltekintve – megegyezett az első világháború előtti rangrendszerrel. A magyar katonák számára háromféle rangrendszert rendszeresítettek. A szárazföldi, a légi és a vízi haderőnem külön rendfokozati rendszerrel rendelkezett.³¹ A katonai rangrendszert alkalmazó rendvédelmi testületek értelemszerűen a szárazföldi haderő rangrendszerét használták és egyenruhájuk szabása is a szárazföldi haderőnem öltözékét követte.³² **(VI. sz. melléklet)**

Ez alól kivételt a Magyar Királyi Folyamőr-ség jelentett. A Magyar Királyi Folyamőr-ségnek³³ önálló – a monarchiai tengerészeti rangrendszeren alapuló³⁴ **(VII. sz. melléklet)** – rangrendszere volt, melyet a haderőbe integrálásakor (1939) is megőrzött.³⁵ **(VIII. sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Honvédségnél a két világháború között is a földi erők rangjait jelölték csillaggal, a légi- és a folyami erőknél különböző sávokkal jelölték a rangot, a légi³⁶ **(IX. sz. melléklet)** és a folyami erők között eltérő megnevezéssel. Miután a Magyar Királyi Folyamőr-séget visszaintegrálták a Magyar Királyi Honvédségbe a vizirendészet teendőit a területileg illetékes csendőr-ség és rendőr-ség vette át. A vizirendészeti feladatokat ellátó csendőrök és rendőrök rendfokozati jelzéseit azonban nem változtatták meg.

A két világháború között a pénzügyőr-ség megőrizte a pénzügyőri rangrendszer önállóságát. Ugyancsak önálló rangrendszerrel rendelkezett a büntetésvégrehajtási testület. A központi államhatalom közvetlen alárendeltségében működött rövid időtartammal a vám- és adóőr-ség a volt katonai határőrvidék területén, amely ugyancsak önálló rangrendszerrel rendelkezett. Hasonlóan önálló rangrendszerrel bírt a fiemei révőr-ség is.

A Magyar Királyi Rendőr-ségnél 1944-ben vezették be a katonai rendfokozati rendszert, a magyarországi harcok azonban nem tették lehetővé e rendelkezés maradéktalan megvalósítását.³⁷ **(X. sz. melléklet)** 1945 után több fázisban, valamennyi rendvédelmi testületben katonai rangrendszert vezettek be, melyet a pártállam kiépülésével az orosz eredetű szovjet katonai rangrendszerrel váltottak fel. 1956 után pedig a magyar fegyveres szervezeteknél a szovjet rangrendszert az eredeti magyar katonai rangrendszer módosított változatával cserélték fel.

Magyarországon először 1944-ben fordult elő – a rendőr-séget érintően – hogy olyan szervezet számára rendszeresítették a katonai rangokat, amely testület tagjai nem minősültek katonának. Ettől fogva a rangok elnevezése nem változott. Gyakran módosították azonban a rangok jelölését, amely a mindenkor politikai vezetés sajátos ízlésvilágát tükrözte. 1963-tól viszonylagos stabilitás alakult ki a rangok jelölése terén. **(XI. sz. melléklet)** Változást csupán az új rangok bevezetése képezett. Ilyen volt a zászlósi rendfokozat többfokozatúvá tétele, az alhadnagy rang megszüntetése – amely a magyar katonai rangrendszerben eredetileg altiszti rang volt, a rendőr-ségnél azonban már a legalacsonyabb tiszt rangként rendszeresítették – valamint a tábournoki rendfokozati csoport dandártábournoki ranggal való gyarapítása. Mivel Magyarországon a pártállami rendszer örökségként valamennyi fegyveres szervezet katonai rangot visel, ezért a rangváltozatok egyöntetűen valamennyi szervezetre kiterjedtek.

1945-ig Magyarországon is az Európa szerte elfogadott rangjelölési rendszert alkalmazták. Nevezetesen a katonák – elsősorban a szárazföldi haderő tagjai – rangjukat csillaggal, mégpedig hatágú, úgynevezett Dávid-csillaggal jelölték. A nem katonai állományban lévők pedig rendőrök, pénzügyőrök, vagy éppen a haderő nem katonai állományú tagjai rangjukat úgynevezett csillagrózsácskával jelölték. 1945 után áttértek – az egységesített katonai rendfokozat viselés keretében, a szovjet mintát követve – az ötágú csillag használatára. 1956 után is ez a jelölési mód maradt meg. A rendszerváltás után pedig – a nem katonai testületeknél fennmaradó – katonai rendfokozatokat is csillagrózsácskával jelölték. Így módon az elképzelhető leghetetlenebb variáció jött létre, amely nélkülöz minden hagyományt, praktikumot és ízlést.

A Tanácsköztársaság és a nyilas uralom erőszakszervezeteinek rendfokozati rendszere érdekesség ugyan, azonban nem része a magyar rendfokozati fejlődésnek. Mindkét rendfokozati rendszer impor-

tált ihletésű és rendkívül rövid ideig funkcionált. Magyarországon sem előzménye, sem utóhatása nem volt e két rendfokozati rendszernek.

Magyarországon sajtóságot alakult a rangrendszer. A kiindulási helyzet a XIX. sz. második felében megegyezett a nyugat-európaival, ahol az alaphelyzet nem változott. A magyarországi helyzet azonban jelentős módosításokon esett át. Magyarországon – alapvetően a pártállami időszak kezdetén – a testületi rangrendszereket megszüntették és valamennyi fegyveres szervezetnél a katonai rangrendszert vezették be.

Érdekes módon azonban az egységes katonai rangrendszer kialakításával egy időben a különböző testületeknél azonos rangot viselők és hasonló színvonalú munkakört betöltők képesítési követelményeiben és fizetésében jelentős eltérés alakult ki. E jelenség azért is sajtóságot, mivel korábban – a testületi rendfokozati rendszerek megszüntetését megelőzően – az állami alkalmazottak egységes fizetési rendszerbe tartoztak, és az azonos fizetési osztályba soroltak számára azonos szintű képesítési követelményeket írtak elő. A VIII. fizetési osztályba tartozó állami alkalmazott például ugyanazt a fizetést kapta, ha rendőrtiszt, honvédtiszt vagy közigazgatásban tevékenykedő tisztviselő volt. A specialitásokat pótlékokkal honorálták. A példánál maradva a VIII. fizetési osztályba tartozók számára azonos szintű képesítési rendszert írtak elő, a szinten belül azonban a tartalom nyilvánvalóan eltérő volt a szakterület jellegétől függően. A rangrendszer egységesítésével tehát a forma egységessé vált ugyan, a tartalom tekintetében azonban – a korábbi, 1945 előtti helyzethez képest – meglehetősen tarka kép alakult ki.

A második évezred elejére tehát látszólagos egység jött létre, amelynek a tartalmi része azonban hiányzik, és a formai egység is számos kívánni valót hagy maga után. Akaratlanul is felvetődik a kérdés, hogy nem intézték-e bölcsbben elődeink a rangrendszerek témáját, amikor a testületi hagyományokat megőrizték a forma tekintetében, az állam hatékonysága érdekében azonban egységes képesítési és fizetési rendszert alakítottak ki, amelynek a rugalmasságát a specialitásokhoz igazodó pótlékrendszer biztosította.

Természetesen a testületi rangrendszerek alkalmazásának is voltak disszonanciái. A különböző testületekhez tartozó és ebből fakadóan különböző rangrendszer szerinti rangokat viselők esetében nem volt egyértelmű, hogy kinek kell előre tiszteletadást teljesíteni. Ezeket a vitás kérdéseket általában az irányító tárcák közös rendelettel szabályozták.³⁸ A rendezés elveként egyértelműen azt vették figyelembe, hogy ahhoz a beosztáshoz, amelyhez az adott rendfokozat kapcsolódott, mely képesítési követelmény tartozott. Az alacsonyabb képzettségűnek kellett a magasabb képzettséggel rendelkezőnek tiszteletadást teljesíteni.

Sajnálatos módon már a rendszerváltás után csaknem két évtizeddel még mindig nem sikerült teljesen felszámolni azt az áldatlan állapotot, hogy alacsonyabb kvalifikációval rendelkező személyek felettesei lehetnek a náluk kvalifikáltabbaknak. Ennek a megelőzésére pedig jól bevált gyakorlat áll a rendelkezésünkre, az úgynevezett „rangsorolási” névjegyzék.³⁹ Ennek a lényege az volt, hogy a polgári magyar állam időszakában nyilvántartották a személyi állomány képzettségét és rangosztály szerinti besorolását. Magasabb rangosztályi státusz megüresedése esetén a beosztást kötelező volt a megelőző rangosztályba tartozók közül annak felajánlani, aki a legrégebben rendelkezett a legmagasabb végzettséggel. Ily módon a rangfokozati névjegyzék alkalmazása elejét vette az egyéni és politikai kapcsolatok érvényesülésének.

Talán egyszer újra eljut a magyar rendvédelmi rangrendszer oda, hogy a rangok tükrözik viselőjük képzettségét, a becsületes munka, a szorgalom és a tudás kifejezője lesz a rang, amelyben nem tükröződik a személyi kapcsolatrendszer. Talán egyszer újra elérjük elődeink színvonalát, amikor a politikai megbízhatóság nem fogja háttérbe szorítani a tudást és a tehetséget. Minden bizonnyal az lehet ez egyik előfeltétele annak, hogy visszafordíthatóvá váljék a rangok devalvációja, amely a XX. század második felét jellemezte. A devalvációs folyamat lényeges eleme, hogy az állami alkalmazottak juttatásának kialakítását meghatározó alapelvek közül hiányzik azon elem, amely pedig 1945-ig az állam szolgálatában állók juttatásainak a lényegét képezte. Nevezetesen az állam által foglalkoztatott személyek számára olyan juttatásokat kell biztosítani, amelyek a betöltött állás társadalmi elvárásainak megfelelő életvitelhez szükséges feltételeket biztosítják.

A rangok – a polgári magyar állam időszakához viszonyítva – devalvációjának az egyik sarkalatos oka abban rejlik, hogy a pártállam időszakában valamennyi fegyveres szervezetre ráerőltetett katonai rangot a testületek között kompatibilisnek tekintették. Aki az egyik szervezetben elér egy rendfokozatot, a másik szervezetbe ugyanazzal a szervezetbe átléphetett a két fegyveres testület vezetőjének a beleegyezésével. Ezáltal a „pártkatonák” számára kitűnő tereppé váltak a fegyveres szervezetek. Eredetileg – a polgári állam időszakában – a fegyveres szervezetekhez történő felvételt szakmai kvali-

tásokhoz kötődtek. Az egyik testületnél szerzett szakmai kvalitás értelemszerűen nem volt elismerhető a másik testületnél, hiszen a szervezetek feladatkörei eltértek egymástól. Ez alól kivételt az azonos kvalifikációs igény jelenthetett, mint például a testőrsegek esetében a katonai szaktudás. A pártállam időszakában azonban a megbízhatóság követelménye megelőzte a szakmai kvalifikációt. Ilyen módon logikusnak tekinthető, hogy aki az egyik szervezetnél megbízhatónak bizonyult, az a másik testületnél is az marad. Az, hogy az illető értett é és ha igen milyen mértékben az adott szakterülethez másodlagosnak bizonyult. Ennek a helyzetnek a következményeként a katonai rangot viselők tekintélye mérséklődött. Hasonló esetek azonban nem csak a pártállam időszakában, hanem napjainkban is előfordultak, amikor a rendvédelmi testületek vezető pozícióiba az állam más területéről neveztek ki személyeket. Ezek nem csupán egyedi jelenségek maradtak, hiszen teljes fegyveres testület személyi állományát – mintegy 10 000 főt – vett át a rendőrség nem is oly rég a határőrségnél elért rendfokozat megtartásával. Ennek a jellegén az sem változtat, hogy a határőrség tiszthelyettesi képzését – a két testület egyesítését néhány évvel megelőzően – a rendőrtiszthelyettesi képzéshez hasonlóvá tették.

A rangok vizsgálata nem szorítkozhat csupán a formai megjelenésre, amely ugyan nyilvánvalóan fontos, azonban korántsem az egyetlen kritérium.

Jegyzetek:

- ¹ CSIZMADIA 1942 ; DUDÁS ; NAGY ; ZOLTAI ; ÉRDÚJHELYI
- ² 1840/IX. tc.
- ³ O'SVÁTH
- ⁴ 1867/XII. tc.; 1868/XL. tc.; 1868/XLI. tc.; 1868/XLII. tc. ; GALÁNTAI
- ⁵ BARCY – SOMOGYI
- ⁶ PARÁDI 1996.
- ⁷ CSAPÓ
- ⁸ 1872/XXIV. tc. ; 1881/XXI. tc. ; ERNYES.
- ⁹ 1872/XLII. tc. ; 1871/XVIII. tc.
- ¹⁰ ZEIDLER 2008; REKTOR
- ¹¹ 1903/VIII. tc.
- ¹² 1881/III. tc.
- ¹³ ZEIDLER 1997
- ¹⁴ SZAKÁLY
- ¹⁵ SZUT
- ¹⁶ PRESZLY
- ¹⁷ GERGELY
- ¹⁸ Loc. cit.
- ¹⁹ Loc. cit.
- ²⁰ Loc. cit.
- ²¹ Loc. cit.
- ²² Loc. cit.
- ²³ 121.400/1925. BM. kr.
- ²⁴ BARCY – ÉDER – ZEIDLER
- ²⁵ 212.228/1919.HM. r. ; 212.619/1919.HM. r.
- ²⁶ CSIZMADIA 1976
- ²⁷ 3692/1925.HM. r. ; 7367/1925.HM. r. ; 28.090/1940.HM. r. ; 138.490/1941.HM. r.
- ²⁸ 5047/1919.ME. r.
- ²⁹ BANGHA
- ³⁰ PARÁDI 1990
- ³¹ BARCY – SÁGVÁRI
- ³² SÁGVÁRI 1993 ; SÁGVÁRI 1995
- ³³ CSONKARÉTI – BENCZÜR
- ³⁴ 258.400/1925. BM. kr.
- ³⁵ 63.126/1940. HM. r.
- ³⁶ TABLÓ
- ³⁷ ZEIDLER 2008
- ³⁸ PARÁDI 1985 ; 120.982/1924. BM. r. ; 120.745/1925. BM. kr.
- ³⁹ PARÁDI 1985 ; PARÁDI 2008

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések jegyzéke:

MONOGRÁFIÁK

BANGHA	–	BANGHA Ernő: <i>A Magyar Királyi Testőrség 1920-1944.</i> Budapest, 1990, Európa.
BARCY – SÁGVÁRI	–	BARCY Zoltán – SÁGVÁRI György: <i>Évszázadok egyenruhái.</i> Budapest, 1991, Stúdió.
BARCY – SOMOGYI	–	BARCY Zoltán – SOMOGYI Győző: <i>A királyért és a hazáért. A Magyar Királyi Honvédség szervezete, egyenruhái és fegyverzete 1868-1918.</i> Budapest, 1990, Corvina.
CSAPÓ	–	CSAPÓ Csaba: <i>A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.</i> Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek/
CSIZMADIA 1942	–	CSIZMADIA Andor: <i>Tizedesek a régi Kolozsváron.</i> Kolozsvár, 1942, Kolozsvár Város.

- CSIZMADIA 1976 – CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia.
- CSONKARÉTI – BENCZÚR – CSONKARÉTI Károly – BENCZÚR László: *Haditengerészet és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamőrökig 1870-1945*. Budapest, 1991, Zrínyi.
- ERNYES – ERNYES Mihály: *A Magyar Rendőrség története*. Budapest, 2002, Belügyminisztérium.
- GALÁNTAI – GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
- O'SVÁTH – O'SVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúrkorom emlékei*. Budapest, 1905, s.n.
- PARÁDI 1996 – PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PRESZLY – PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918*. Budapest, 1920, Hírlap Nyomda.
- REKTOR – REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- ZOLTAI – ZOLTAI Lajos: *Debreceni utcakapitányok, tizedesek és tízháznagyok*. Debrecen, 1939, s.n.
- TANULMÁNYOK**
- DUDÁS – D. Gy. [DUDÁS Gyula]: *A pristáldokról. Századok*, XXXI. évf. (1897) 463-464. p.
- GERGELY – GERGELY Endre: *Legénységi rendfokozatok változásai. Csendőrségi lapok*, XXIV. évf. (1934) 19. sz. 593-595. p.
- ÉRDÚJHELYI – ÉRDÚJHELYI Menyhért: *A pristáldokról. Századok*, XXXI. évf. (1897) 266-272. p.
- NAGY – NAGY Aladár: *A pristáldusok. Századok*, X. évf. (1876) 337-343. p.
- PARÁDI 2008 – PARÁDI József: *A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SÁGVÁRI 1993 – SÁGVÁRI György: *Csendőr és rendőr egyenruhák a dualizmuskori Magyarországon. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 161-169. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SÁGVÁRI 1995 – SÁGVÁRI György: *A rendvédelmi testületek egyenruházata a két világháború között Magyarországon. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1995) 6. sz. 89-93. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY – SZAKÁLY Sándor: *A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZEIDLER 1997 – ZEIDLER Sándor: *A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 110-112. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZEIDLER 2008 – ZEIDLER Sándor: *A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 116-137. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- KRESZTOMÁTIÁK**
- BARCY – ÉDER – ZEIDLER – BARCY Zoltán – ÉDER Miklós – ZEIDLER Sándor: *A XIX-XX. századi magyar haderő rangok szabályozásának kresztomátiája*. Rendeletgyűjtemény. Kézirat. Budapest, ZEIDLER Sándor tulajdonában.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1840/IX. tc. – 1840/IX. tc. a mezei rendőrségről

1867/XII. tc.	– 1867/XII. tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról
1868/XLI. tc.	– 1868/XLI. tc. a honvédségről
1868/XL. tc.	– 1868/XL. tc. a véderőről
1868/XLII. tc.	– 1868/XLII. tc. a népfelkelésről
1871/XVIII. tc.	– 1871/XVIII. tc. a községek rendezéséről
1872/XLII. tc.	– 1872/XLII. tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről
1872/XXIV. tc.	– 1872/XXIV. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről
1881/XXI. tc.	– 1881/XXI. tc. Budapest-fővárosi rendőrségről
1881/III. tc.	– 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről
1903/VIII. tc.	– 1903/VIII. tc. a határrendőrségről
5047/1919.ME. r.	– 5047/1919.ME. r. a magyarországi rendőrségek államosítása.
212 228/1919.HM. r.	– 212 228/1919.HM. r.
212 619/1919.HM. r.	– 212 619/1919.HM. r.
120.982/1924. BM. r.	– 120.982/1924. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Államrendőrség egyénei közötti kölcsönös tiszteletadás szabályozása.
120.745/1925. BM. kr.	– 120.745/1925. BM. kr. a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség egyénei közötti kölcsönös tiszteletadás szabályozása.
121.400/1925. BM. kr.	– 121.400/1925. BM. kr. a csendőrség legénységi rendfokozatainak megváltoztatása
3692/1925.HM. r.	– 3692/1925.HM. r.
7367/1925.HM. r.	– 7367/1925.HM. r.
28.090/1940.HM. r.	– 28.090/1940.HM. r.
138.490/1941.HM. r.	– 138.490/1941.HM. r.
TABLÓ	– TABLÓ. Budapest, 1942, LOÓSY Alajos (51 964/1942. Honvéd Vezérkar Főnöke rendelet.)

SZABÁLYZATOK

SZUT

- Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda.

KÉZIRATOK

PARÁDI 1985

- PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

PARÁDI 1990

- PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

Mellékletek jegyzéke:

<i>I. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyság rendvédelmi testületei.	38
<i>II. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozatai.	38
<i>III. sz. melléklet</i>	
Vitézkötések.	39
<i>IV. sz. melléklet</i>	
Rendfokozati jelek a köpenyen.	42
<i>V. sz. melléklet</i>	
Rendfokozati jelek a táborig (bocskai) sapkán.	51
<i>VI. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Honvédség szárazföldi haderőnemének rangjai.	52
<i>VII. sz. melléklet</i>	
Az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje vízi haderőnemének rangjai.	55
<i>VIII. sz. melléklet</i>	
A folyamőri rangok.	57
<i>IX. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Honvédség légierijénél rendszeresített rangok.	60
<i>X. sz. melléklet</i>	
A katonailag szervezett rendőrség rendfokozatai.	62
<i>XI. sz. melléklet</i>	
Rendőri rendfokozatok 1963-tól.	63

A Magyar Királyság rendvédelmi testületei

Testületek	1867–1918		1919–1945	
Magyar Királyi Csendőrség	12 000	35,3%	12 000	30,00%
Rendőrség	12 000	35,3%	12 000	30,00%
Büntetésvégrehajtás	3 000	8,8%	3 000	7,50%
Magyar Királyi Pénzügyőrség	5 500	16,2%	4 500	11,25%
Testőrségek, koronaőrség, képviselőházi őrség	300	0,9%	500	1,25%
Határőrizeti szervezetek	1 200	3,5%	8 000	20,00%
Mindösszesen	34 000	100,0%	40 000	100,00%

A jelölt adatok átlagértékek

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 101–135. és 283. p.

A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozatai

Forrás: ZEIDLER Sándor magángyűjteménye.

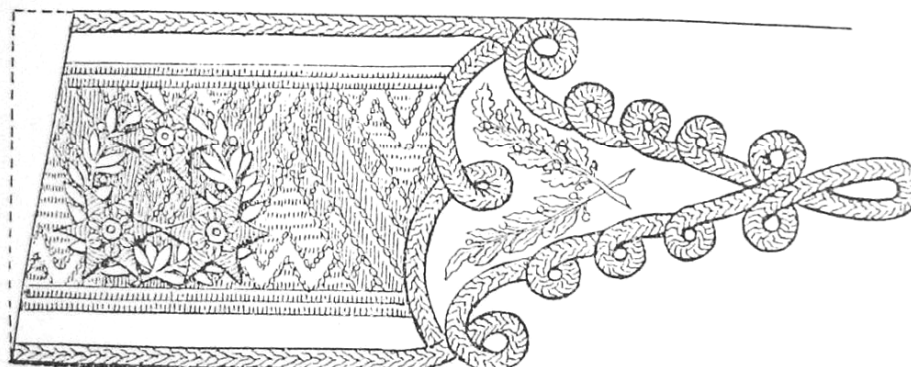
Vitézkötések
Tábornokok

Gallérhajtóka tábornok számára.

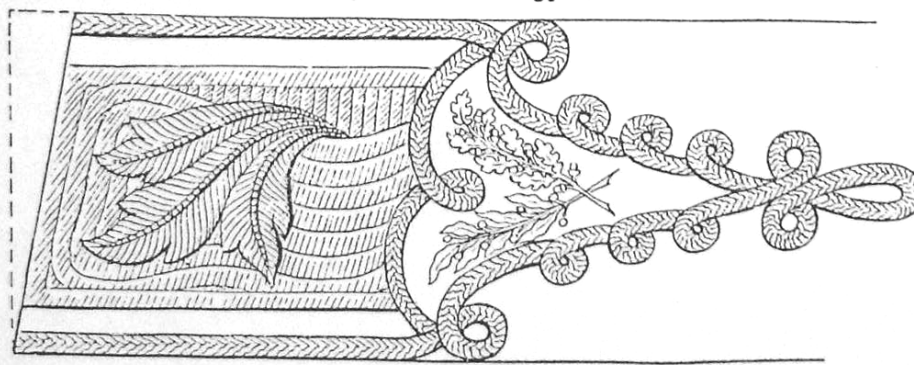
44. ábra.

Gallérhajtóka vezérezredes számára.

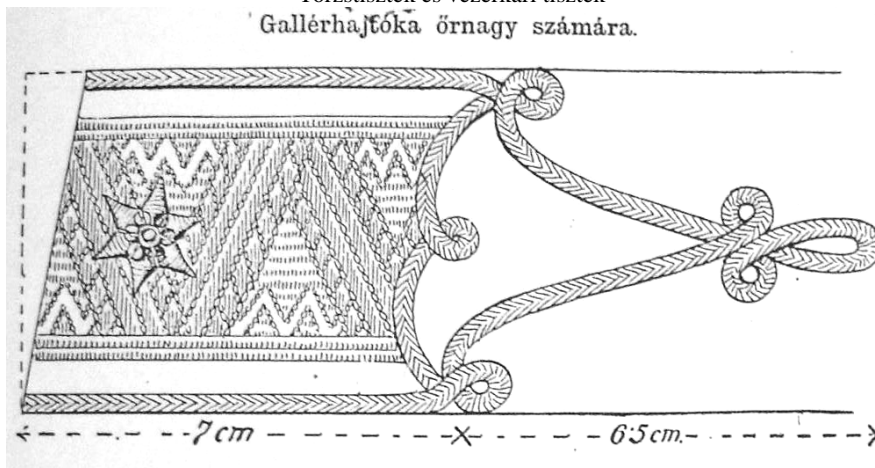

45. ábra.

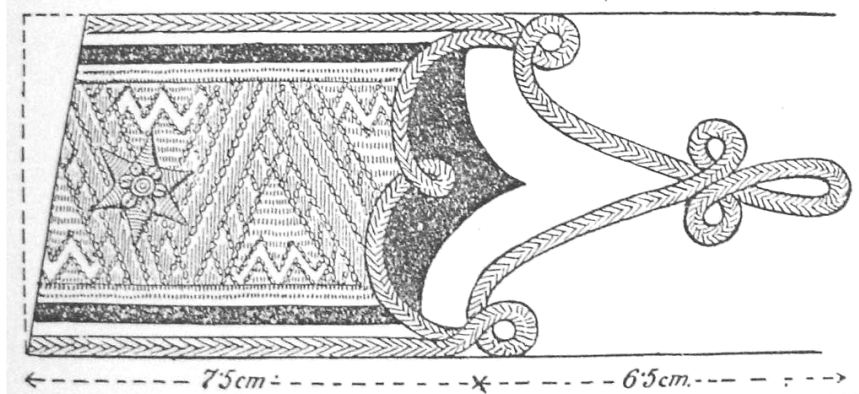
Gallérhajtóka tábornagy számára.

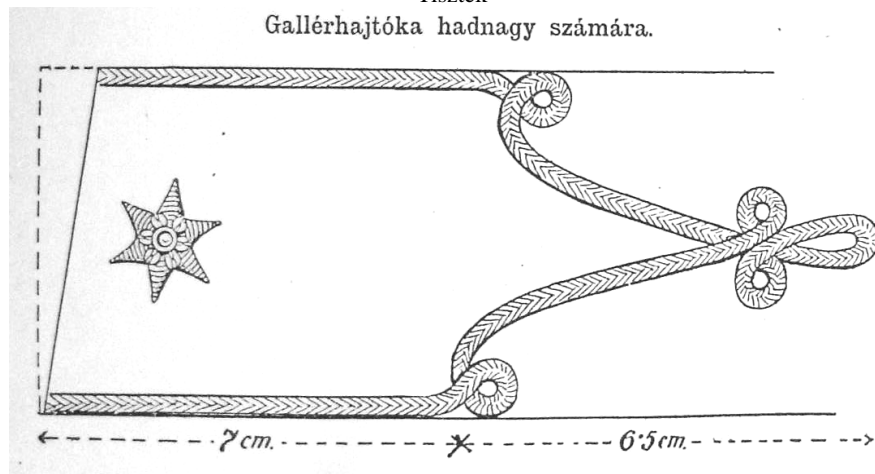
Törzstisztek és vezérkari tisztek
Gallérhajtóka őrnagy számára.

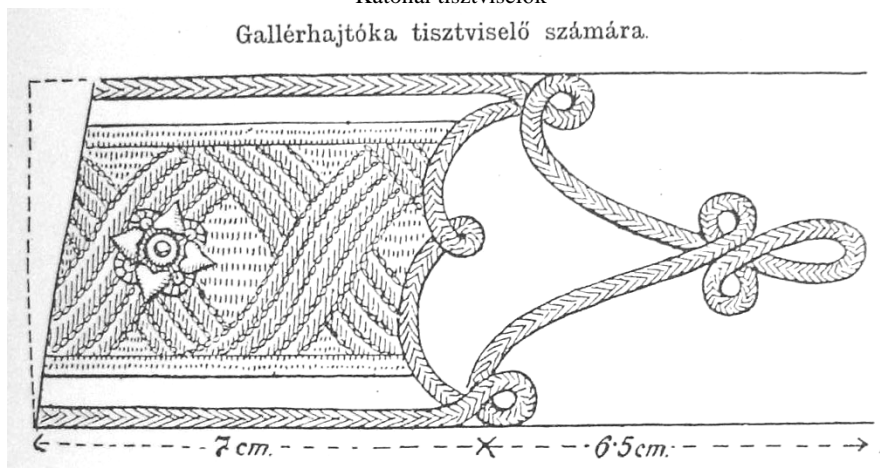
Kettőshajtóka a zubony gallérján vk. őrnagy számára.

Tisztek
Gallérhajtóka hadnagy számára.

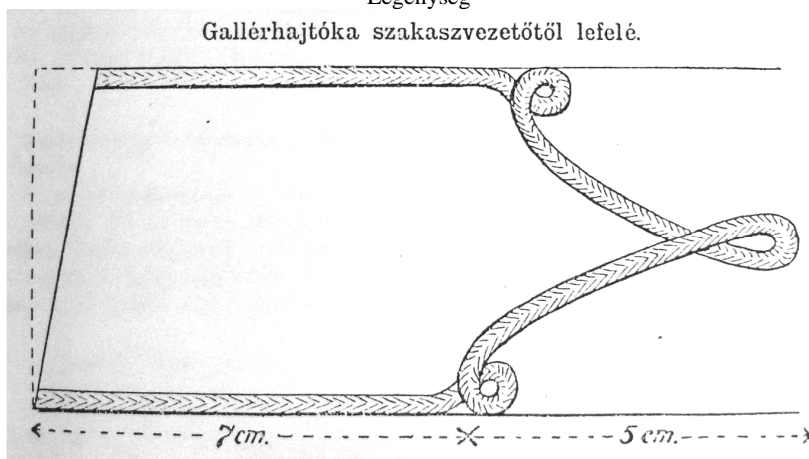
Katonai tisztviselők
Gallérhajtóka tisztviselő számára.

Altisztek
Gallérhajtóka őrmester számára.

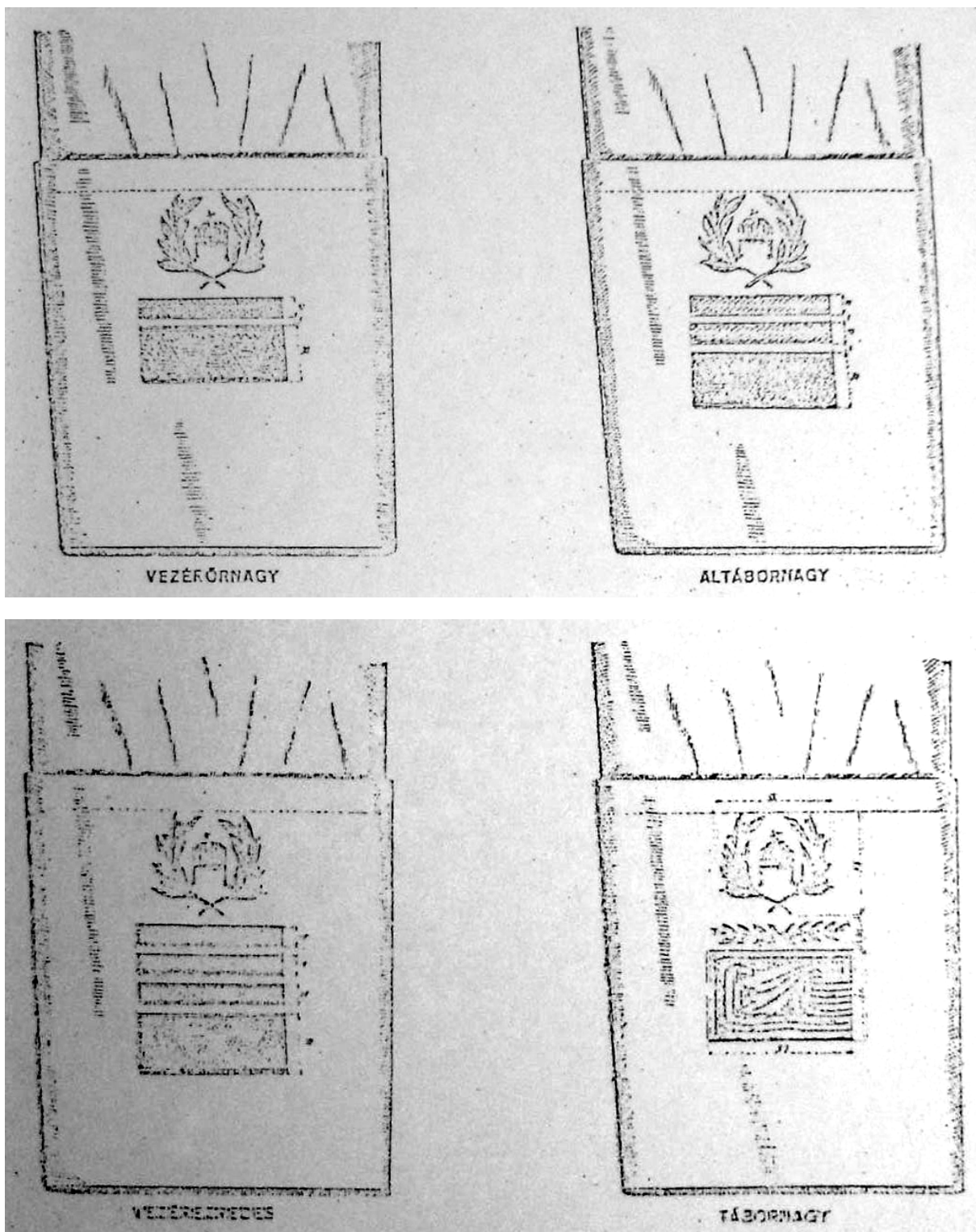
Legénység
Gallérhajtóka szakaszvezetőtől lefelé.

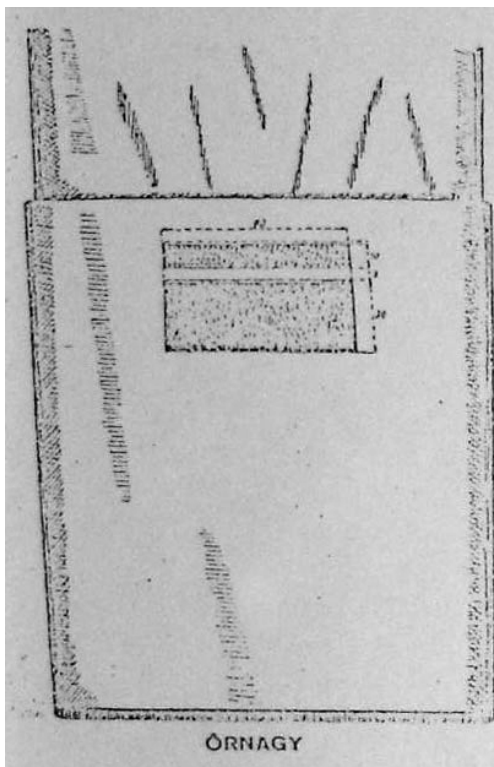
Forrás: 212 228/1919 HM. r. ; 212 619/1919 HM. r.

Rendfokozati jelek a köpenyen
1941 előtt a köpeny ujján

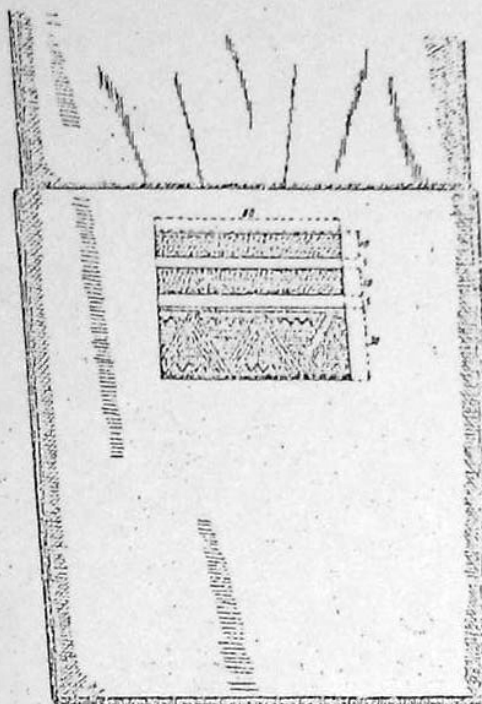
Tábornokok

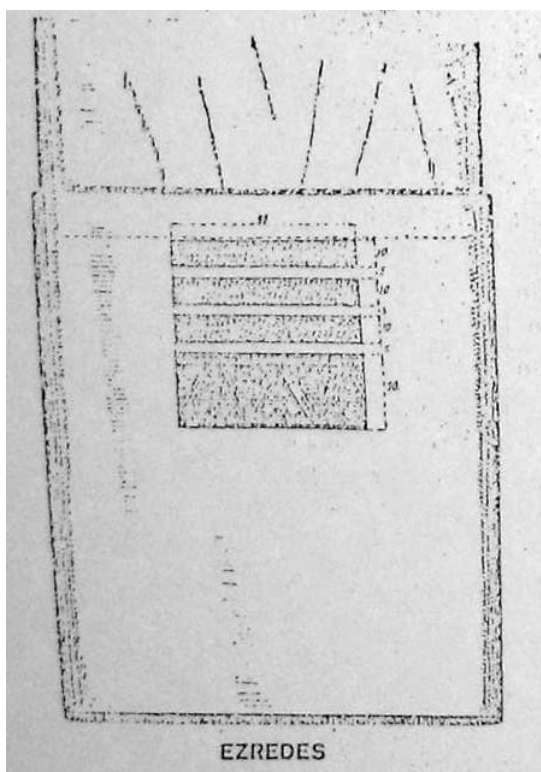
Törzstisztek

ŐRNAGY

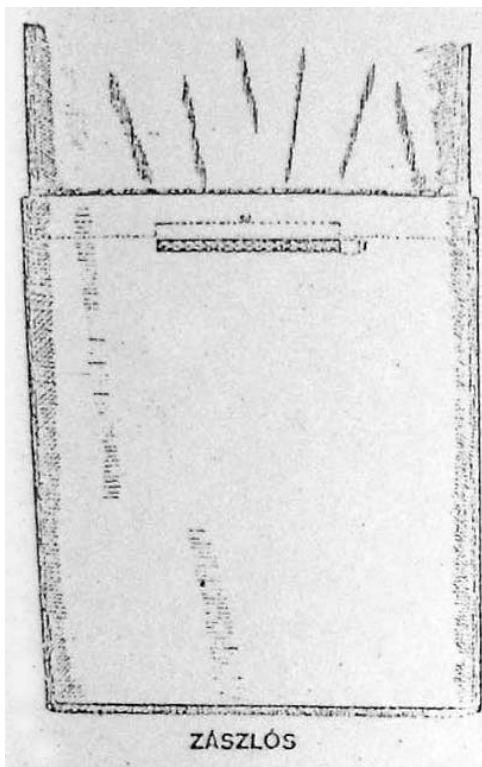

ALEZREDES

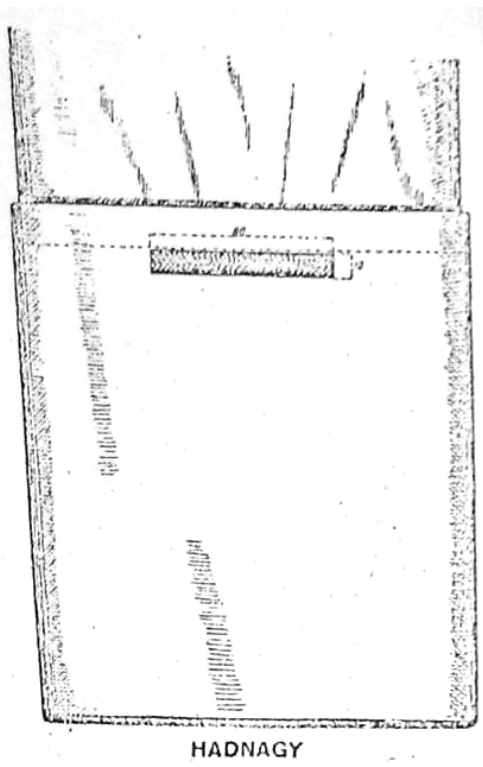

EZREDES

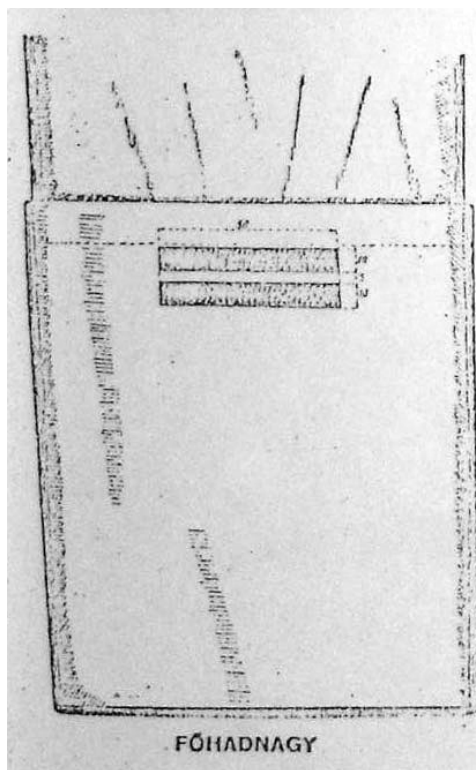
Tisztek

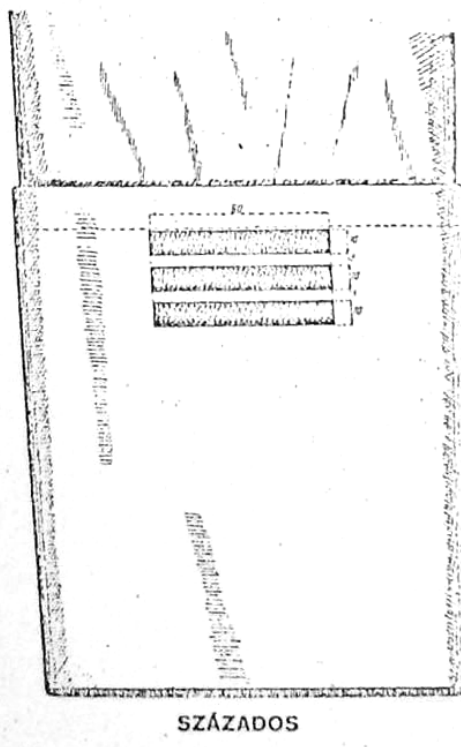
ZÁSZLÓS

HADNAGY

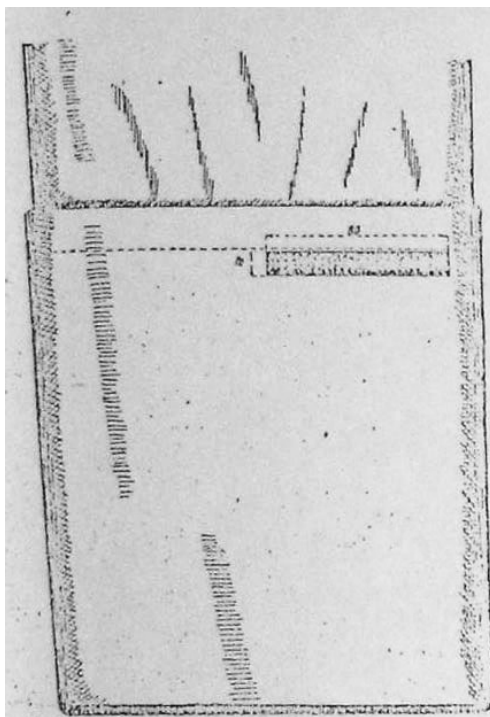

FŐHADNAGY

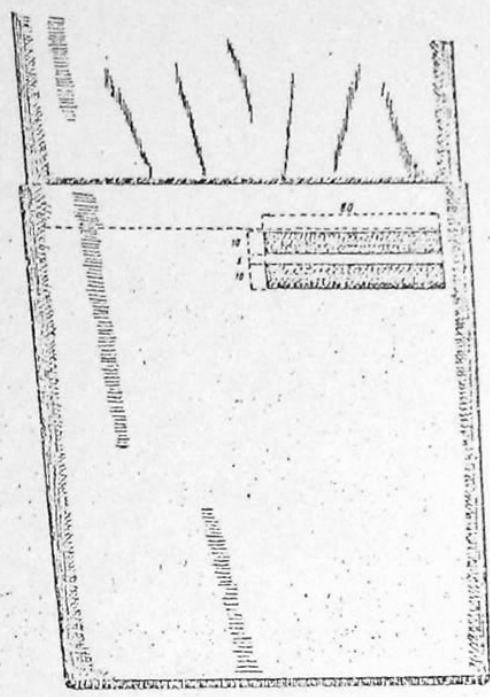

SZÁZADOS

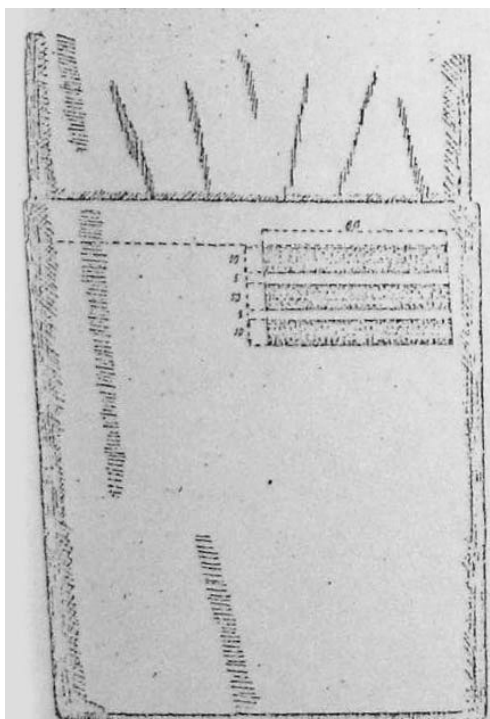
Altisztek

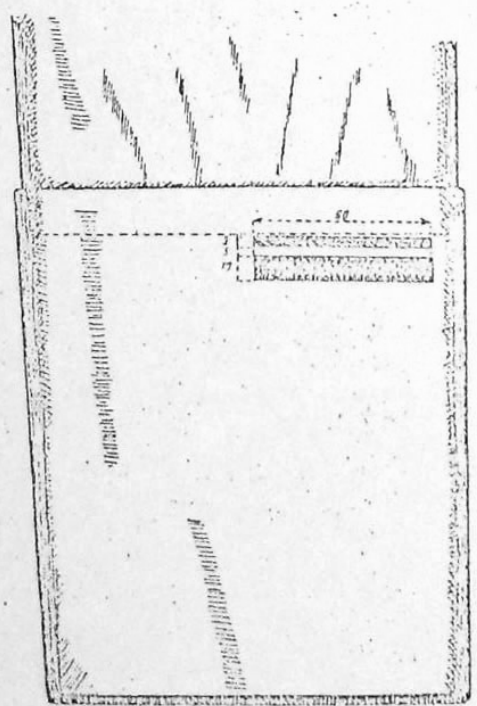
ŐRMESTER

TŰRSŐRMESTER

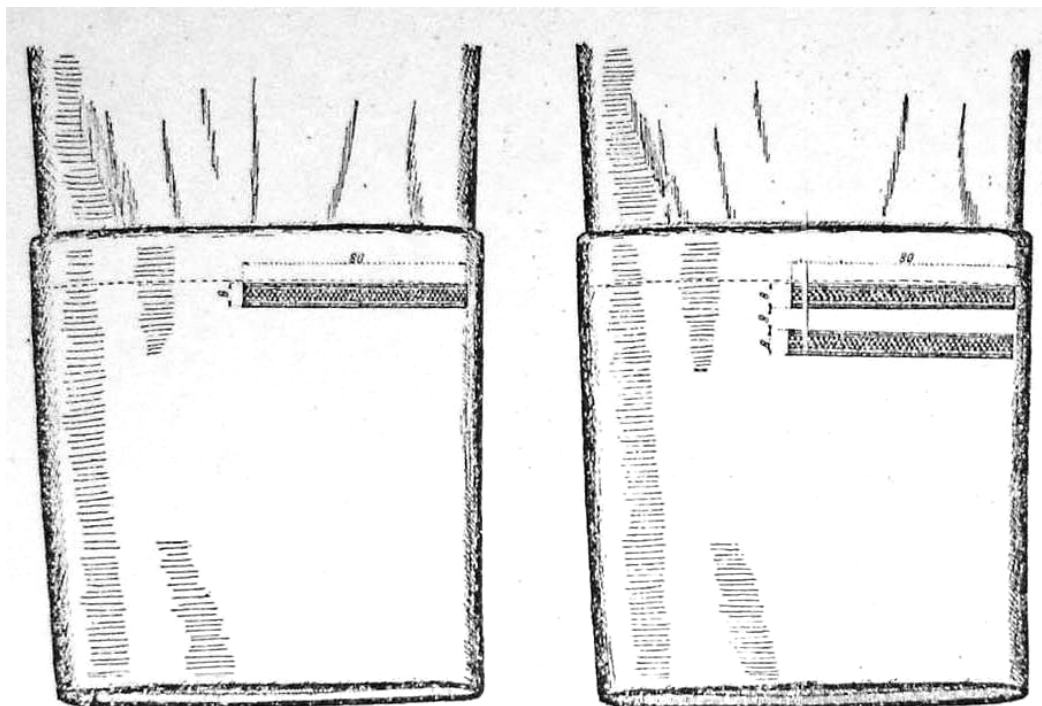

FŐTŰRSŐRMESTER

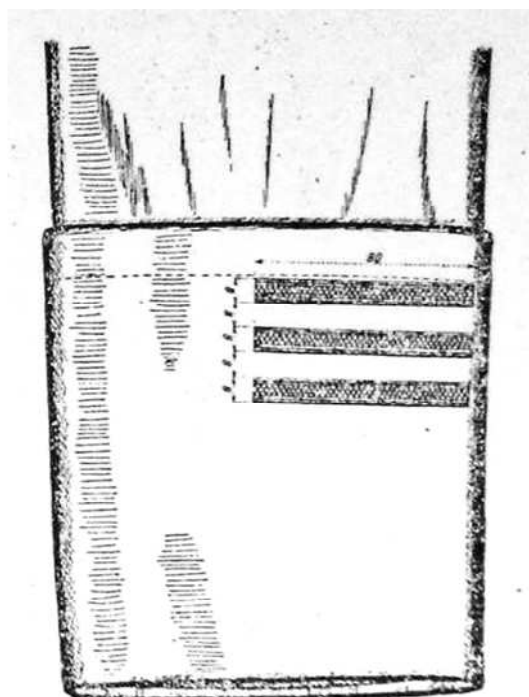
ALHADNAGY

Tisztesek

Őrvezetős

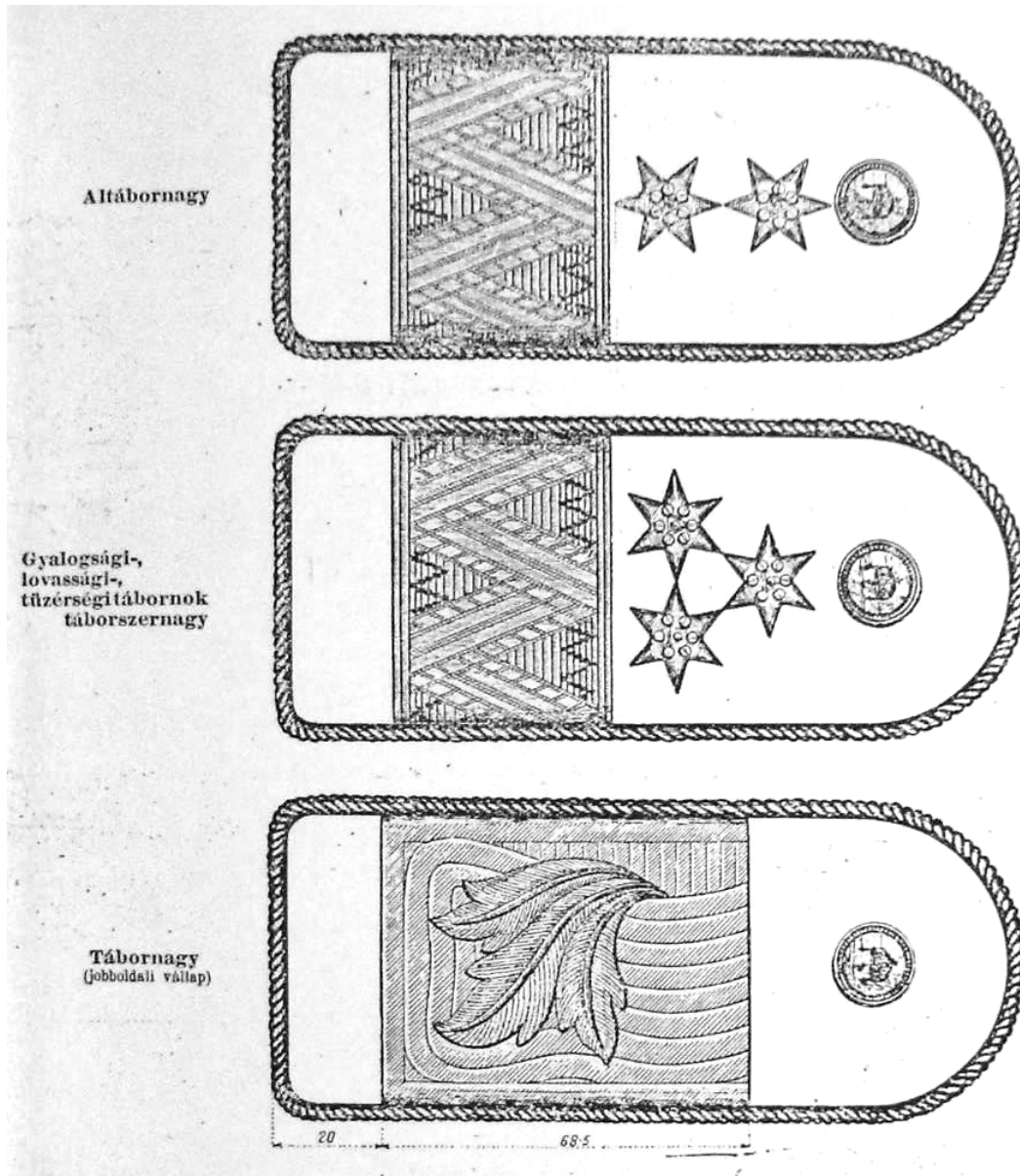
Tizedes

Szakszvezetős

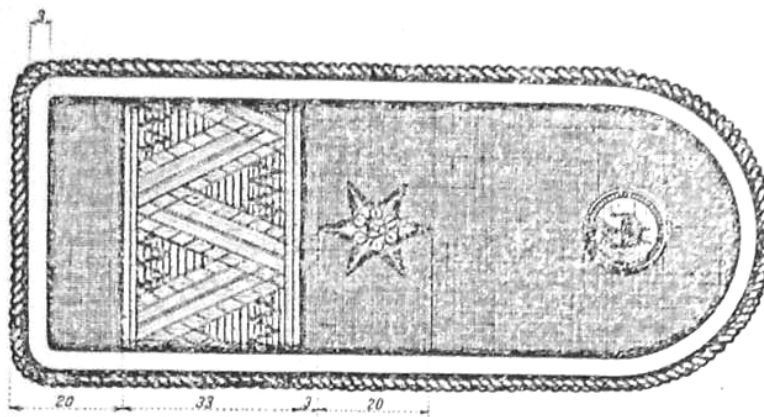
Vállapok és rendfokozati jelek 1941-től a köpeny vállán

Tábornokok

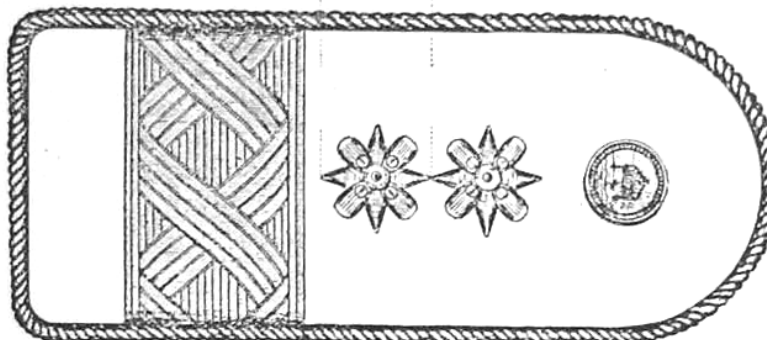

Törzstisztek, katonai tisztviselők és tábornokok

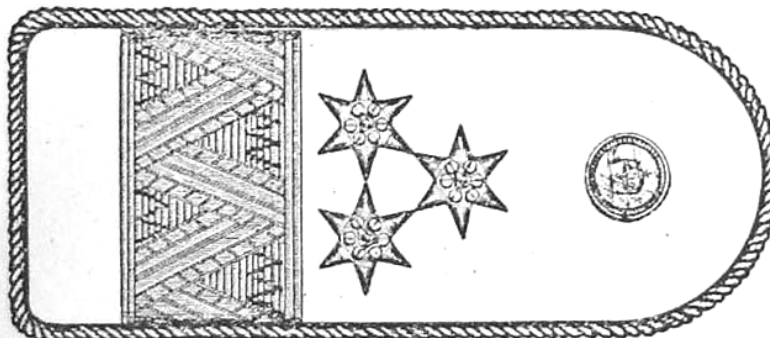
Őrnagy
kettős hajtókával

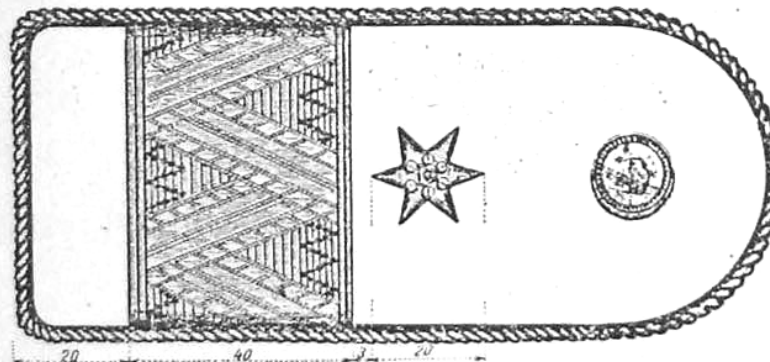
VI. rangosztályú
tisztviselő

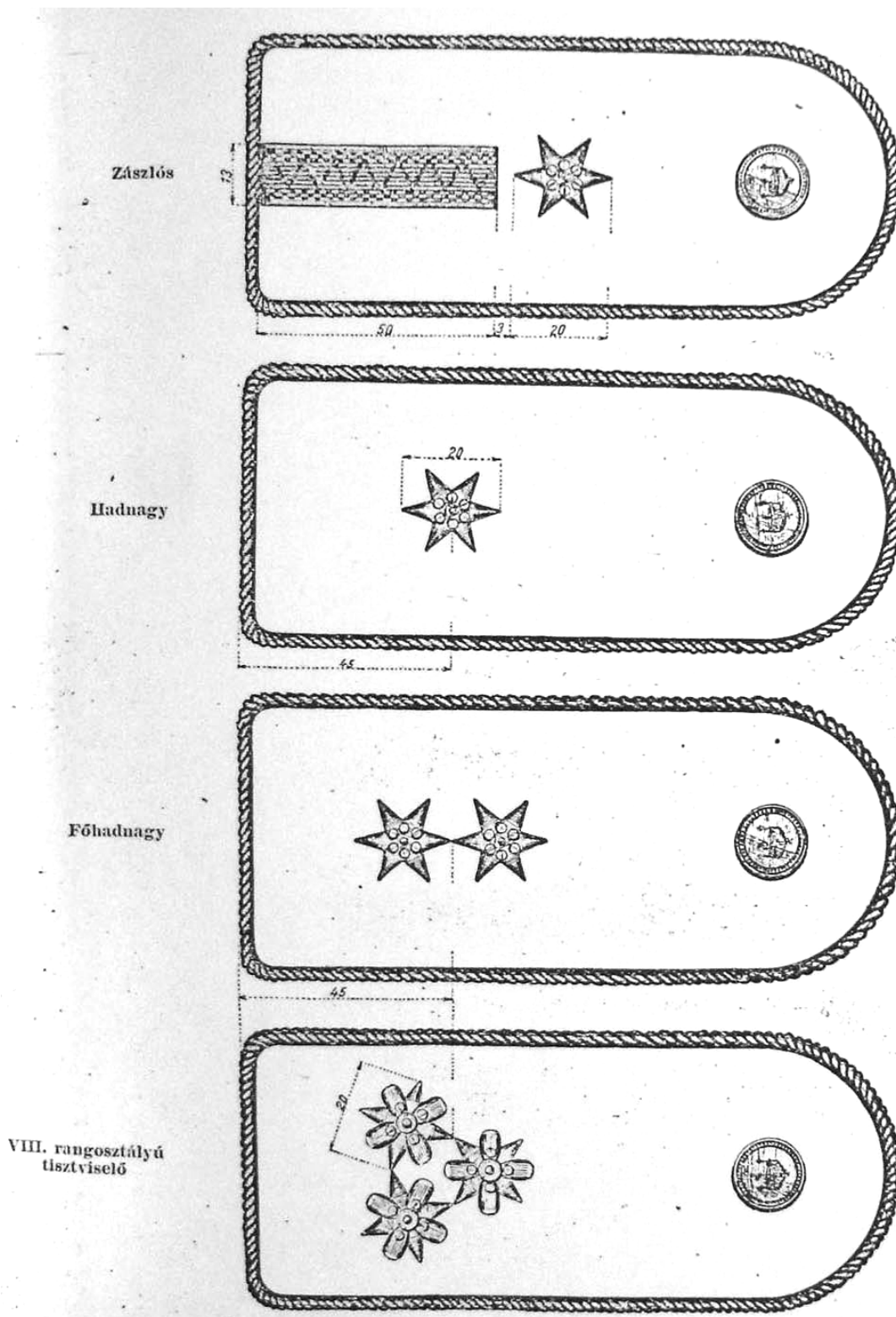
Ezredes

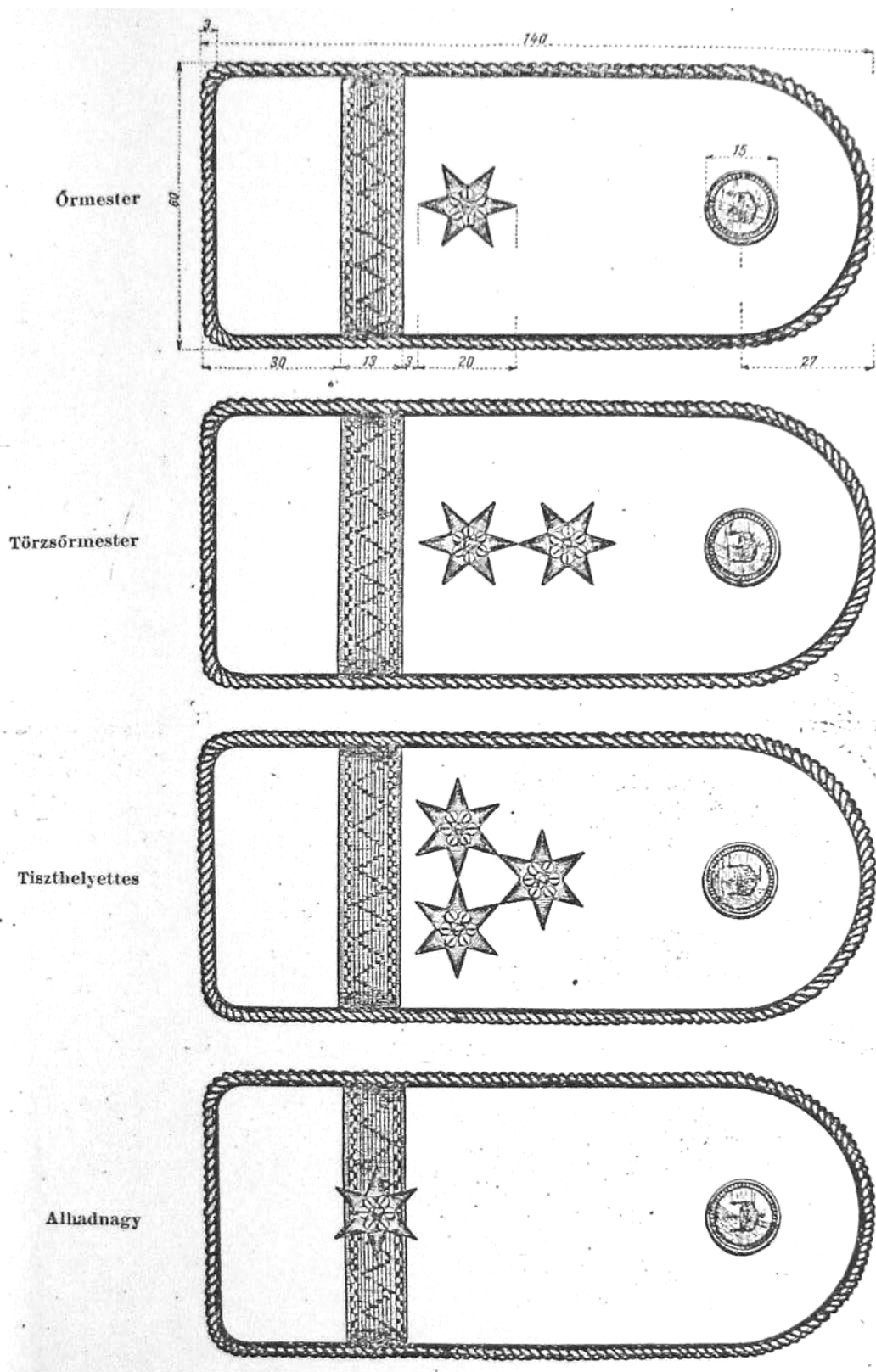
Tábornok

Tisztek

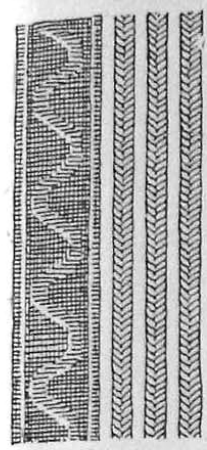

Altisztek

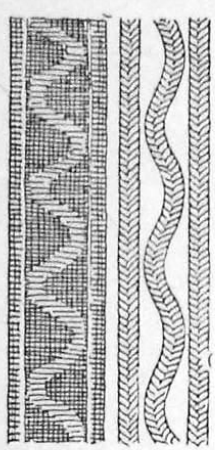

Forrás: 28 090/1940. HM. r. ; 138 790/1941. HM. kr.

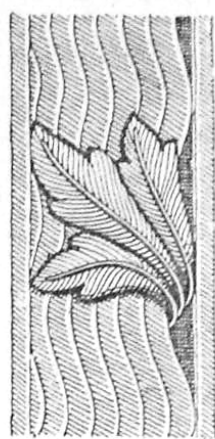
Rendfokozati jelek a tábori (bocskai) sapkán.

j) gyal. stb. tábornoki rendfokozat

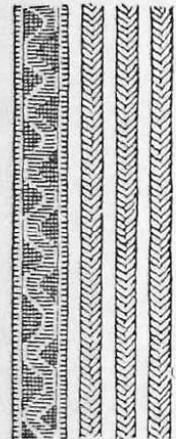
k) vezérezredesi rendfokozat

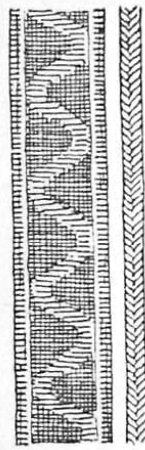
l) tábornagyi rendfokozat

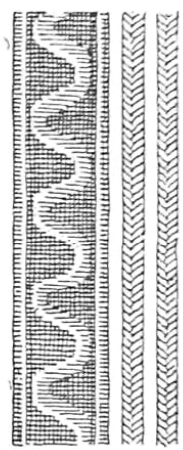
f) alezredesi rendfokozat

g) ezredesi rendfokozat

h) tábornoki rendfokozat

i) altábornagyi rendfokozat

rendfokozati paszomány
altisztek és a rangosztályba nem sorolt havidíjasok részére.

a) altábornagyi rendfokozat
Z 452/63

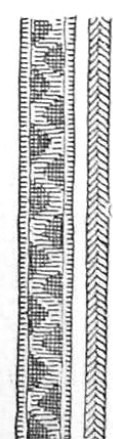
b) hadnagyi rendfokozat

c) főhadnagyi rendfokozat

d) századosi rendfokozat

e) őrnagyi rendfokozat

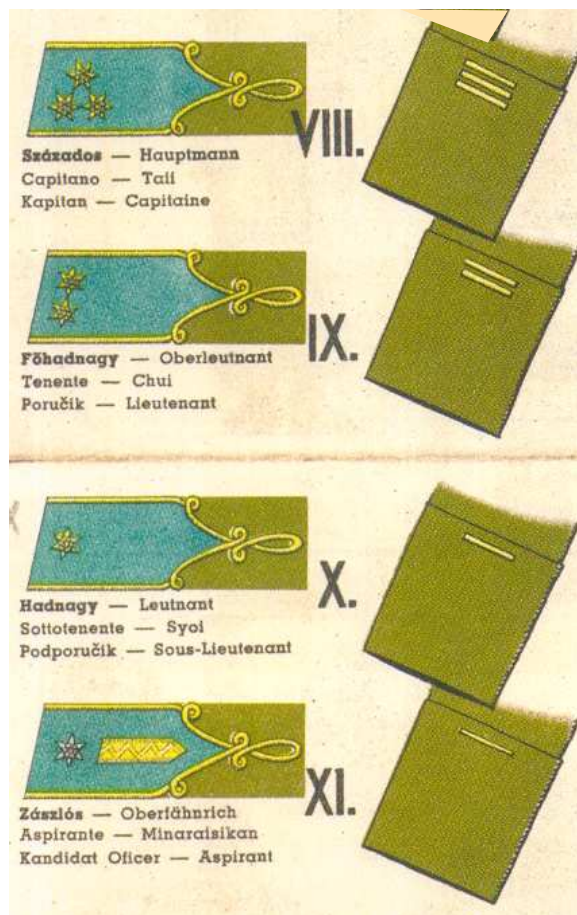
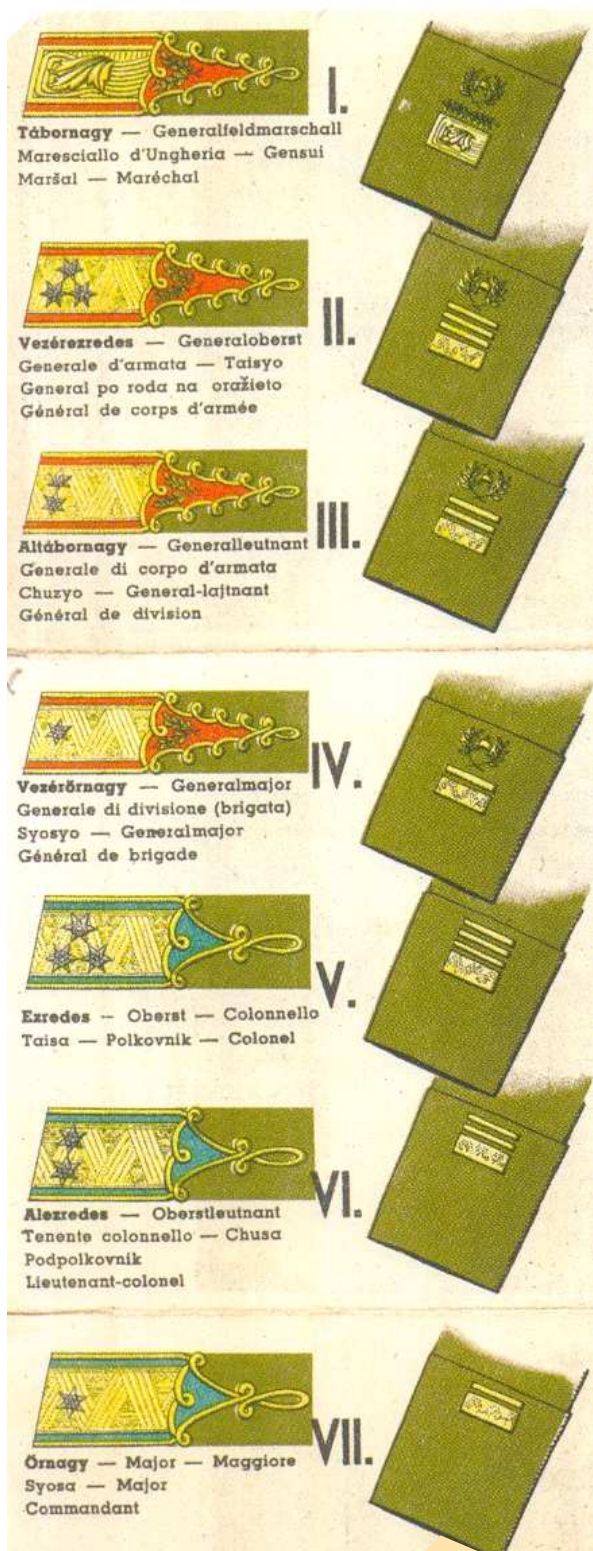
Forrás: 7 367/1925.HM. r. ; 3 692/1925.HM. r.

VI. sz. melléklet

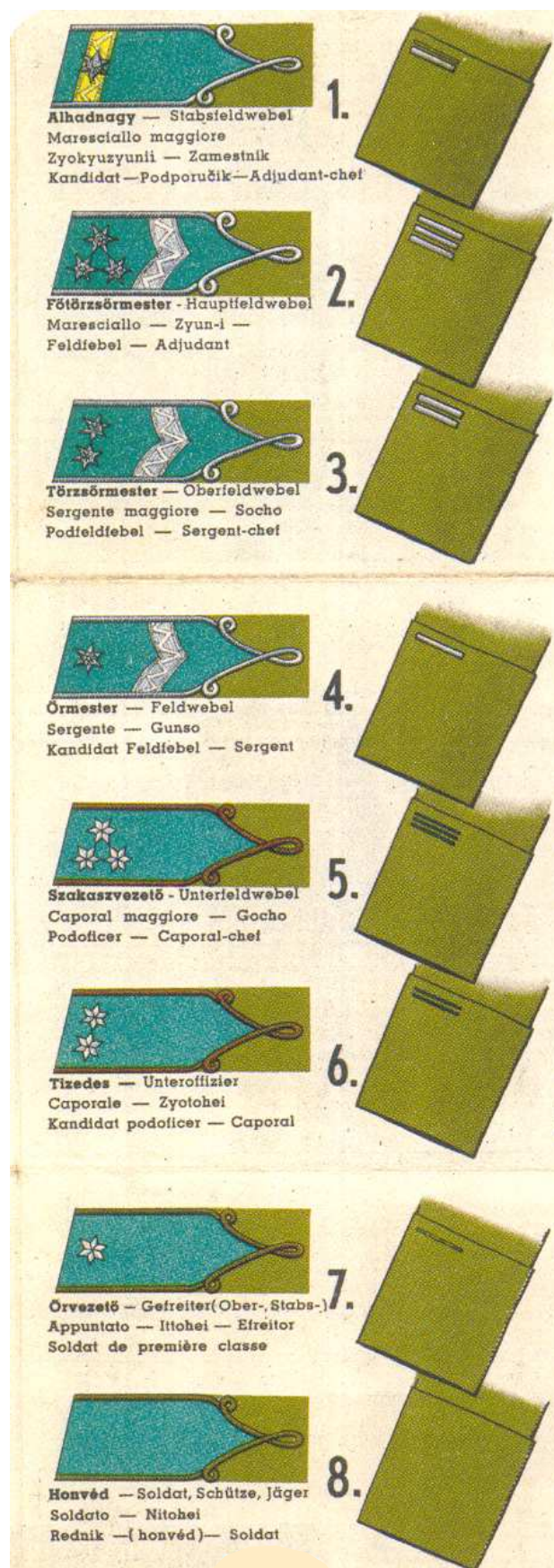
A Magyar Királyi Honvédség szárazföldi haderőnemének rangjai

	Táborbágy		Zászlós
	Vezérezredes		Tiszthelyettes
	Tábornagy		Törzsőrmester
	Altábornagy		Őrmester
	Vezérőrnagy		Szakaszvezető
	Ezredes		Tizedes
	Alezredes		Őrvezető
	Őrnagy		Honvéd
	Százados		
	Főhadnagy		
	Hadnagy		

Tisztek és magasabb rendfokozatúak

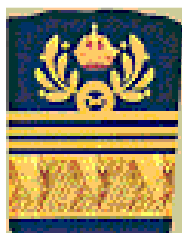
Altisztek és alacsonyabb rendfokozatúak

Forrás: LOÓSY Lajos (szerk.): *Tabló*. Budapest, 1942, s.n. (51.964/1942. Honvéd Vezérkar Főnöke rendelet.)

Az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje vízi haderőnemének rangjai

Admiralen / Tengernagyok

Großadmiral /
Vezértengernagy

Admiral /
Tengernagy

Vizeadmiral /
Altengernagy

Kontreadmiral /
Ellentengernagy

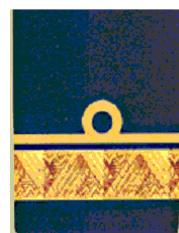
Stabsoffiziere / Törzstisztek

Linienschiffskapitän /
Sorhajókapitány

Fregattenkapitän /
Fregattkapitány

Korvettenkapitän /
Korvettkapitány

Oberoffiziere / Főtisztek

Linienschiffsleutnant /
Sorhajóhadnagy

Fregattenleutnant /
Fregathadnagy

Korvettenleutnant /
Korvetthadnagy

Seefanrich /
Tengerészászlós

Seekadett /
Tengerészkadett

Stabsunteroffiziere / Törzsaltisztek

Obersatbsbootsmann /
Törzsfőhajómester

Satbsbootsmann /
Törzshajómester

Höhere Unteroffiziere / Felsőbb altisztek

Unterbootsmann /
Alhajómester

Niedere Unteroffiziere / Alsóbb altisztek

(A fehér csontcsillag rendfokozati jelzésüket a matrózblúz gallérján hordták)

Bootsmansmaat /
Negyedmester

Marsgast /
Árbócos

Matrosen / Matrózok

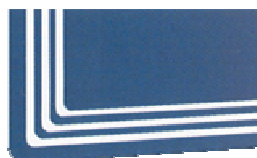
(A fehér csontcsillag rendfokozati jelzésüket a matrózblúz gallérján hordták)

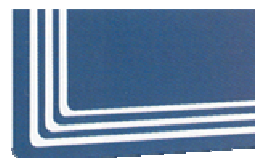
Matrosen I. Klasse /
I. osztályú matróz
(szárazföldi haderőnél
örvezető)

Matrosen II. Klasse /
II. osztályú matróz

Matrosen III. Klasse /
III. osztályú matróz

Matrosen IV. Klasse /
IV. osztályú matróz

Forrás: BARCY Zoltán – SÁGVÁRI György: *Évszázadok egyenruhái*. Budapest, 1991, Stúdió.

A folyamóri rangok
Tábornokok és törzstisztek

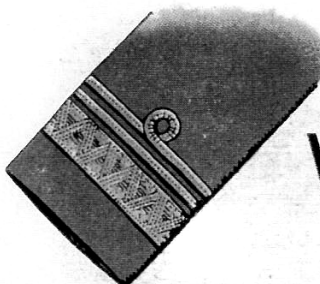
III. Vezériőkapitány — Generalleutnant
Generale di corpo d'armata
Chuzyo — General-lajtnant
Général de division

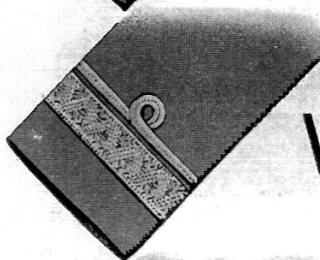
IV. Vezérkapitány — Generalmajor
Generale di divisione (brigata)
Syosyo — Generalmajor
Général de brigade

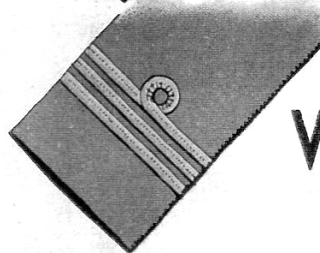
V. Főtörzskapitány — Oberst — Colonnello
Taisa — Polkovnik — Colonel

VI. Törzskapitány — Oberstleutnant
Tenente colonnello — Chusa
Podpolkovnik
Lieutenant-colonel

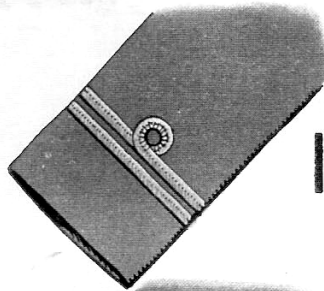

VII. Törzsalkapitány — Major
Maggiore — Syosa — Major
Commandant

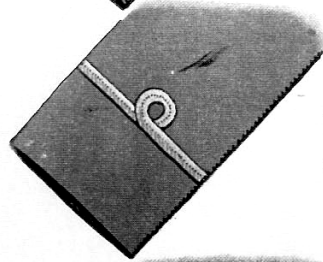

VIII. Kapitány — Hauptmann
Capitano — Taji
Kapitan — Capitaine

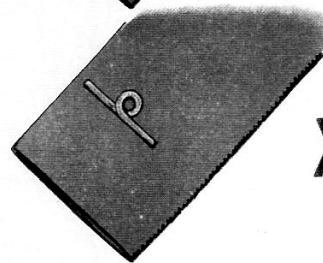
Tisztek és altisztek

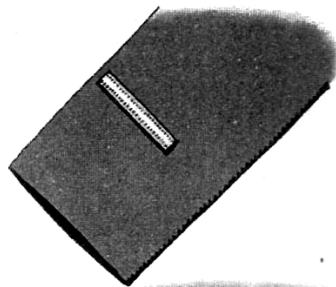
IX. Főhajónagy — Oberleutnant
Tenente — Chui
Poručik — Lieutenant

X. Hajónagy — Leutnant
Sottotenente — Syoi
Podporučik — Sous-Lieutenant

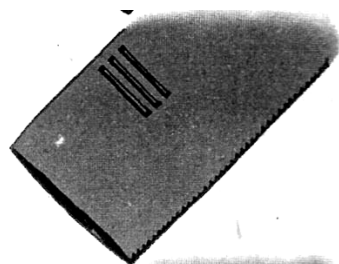

XI. Folyami zászlós — Oberfähnrich
Aspirante — Minaraisikan
Kandidat Officer — Aspirant

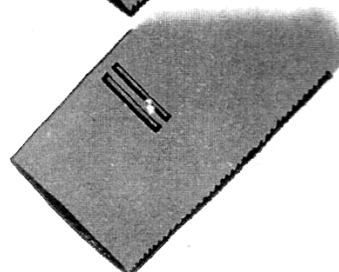
4 Hajómester — Feldwebel
Sergente — Gunso
Kandidat Feldfebel — Sergeant

Tisztesek

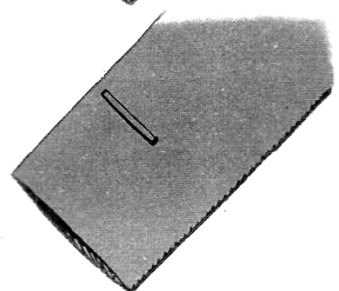
5

Szakaszvezető - Unterfeldwebel
Caporal maggiore — Gocho
Podoficer — Caporal-chef

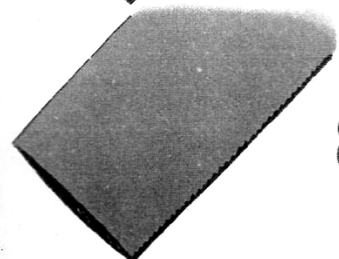
6

Tizedes — Unteroffizier
Caporale — Zytohei
Kandidat podoficer — Caporal

7

Őrvezető — Gefreiter (Ober-Stabs-,)
Appuntato — Ittohei — Efreitor
Soldat de première classe

8

Honvéd — Soldat (Matrose)
Soldato — Nitohei
Rednik (honvéd) — Soldat

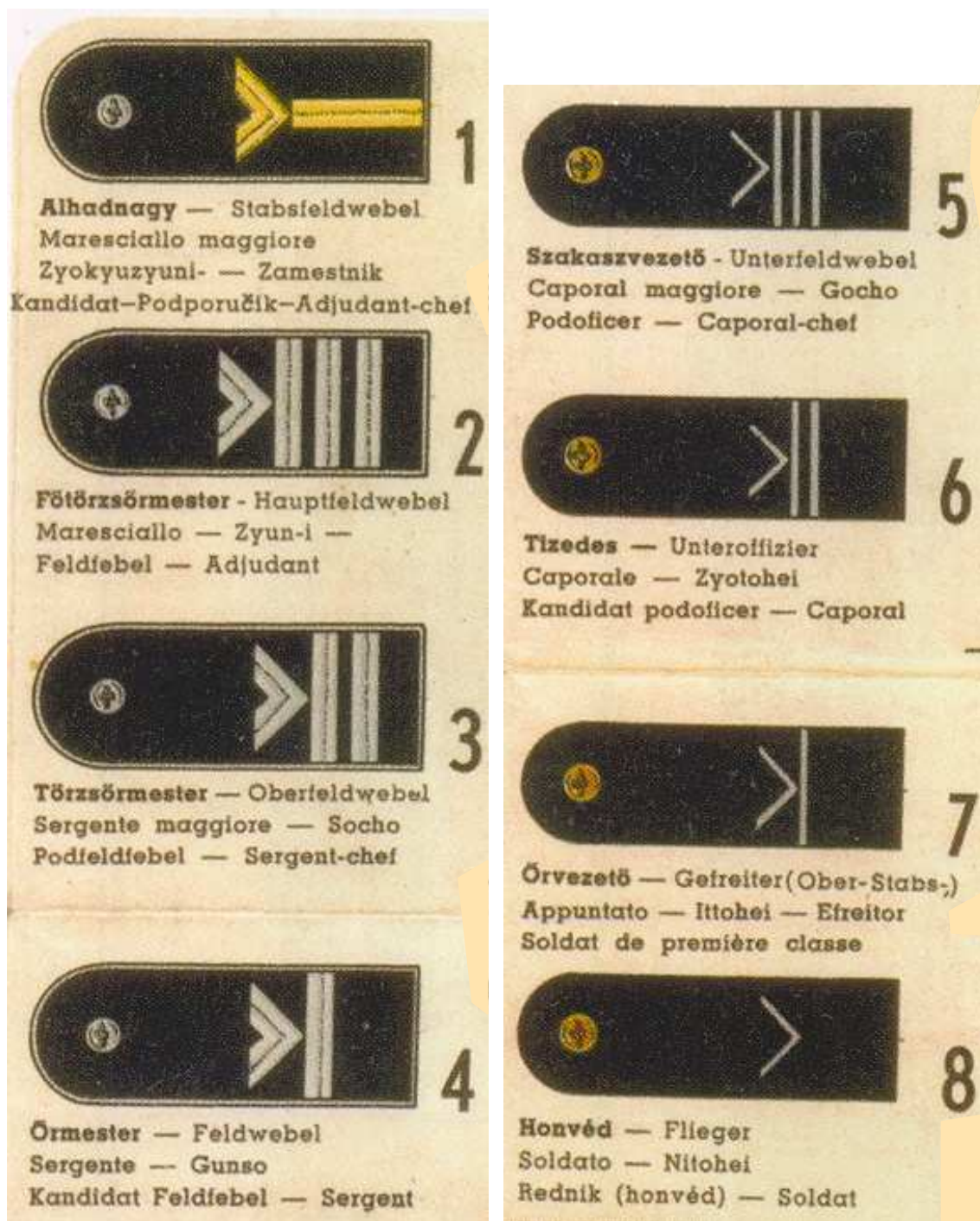
1921–1938 között a főtörzskapitányt–főkapitánynak, a törzskapitányt–I.o.törzskapitánynak, a törzsalkapitányt–II.o. törzskapitánynak, a zászlóst–hajógyakornoknak, a főtörzshajómestert–tiszthelyettesnek, a szakaszvezetőt–negyedesnek, a tizedest–rajosnak, az őrvezetőt–folyamőrnek és a honvédet–II. o. folyamőrnek nevezték.

Forrás: LOÓSY Lajos (szerk.): *Tabló*. Budapest, 1942, s.n. (51 964/1942. Honvéd Vezérkar Főnöke rendelet.)

A Magyar Királyi Honvédség légierejénél rendszeresített rangok
Tábornokok, törzstisztek és tisztek

Altisztek és tisztsek

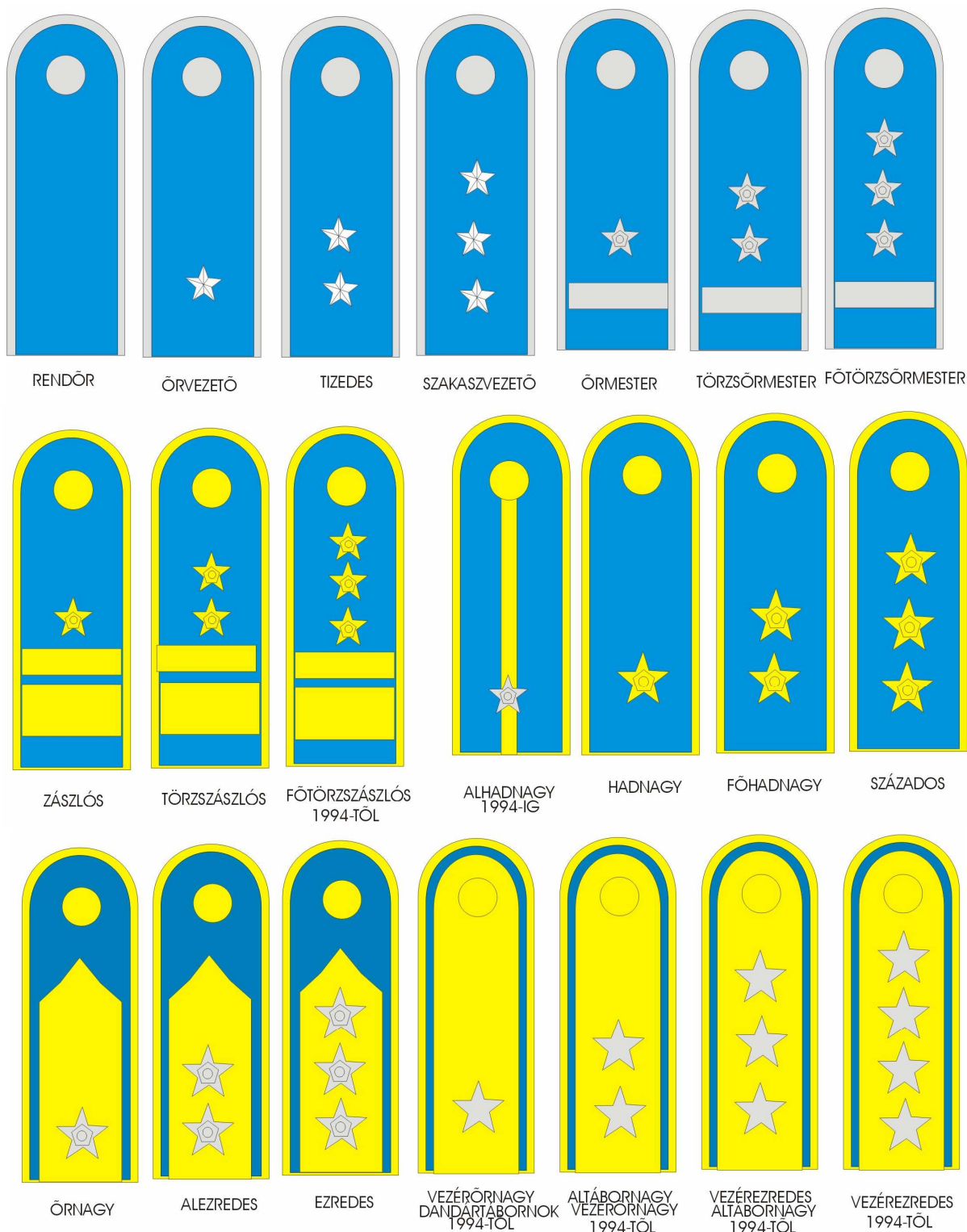
Forrás: LOÓSY Lajos (szerk.): *Tabló*. Budapest, 1942, s.n. (51 964/1942. Honvéd Vezérkar Főnöke rendelet.)

A katonailag szervezett rendőrség rendfokozatai

	1944-1946 VI. R. EZREDES		VI. R. EZREDES
	R. ALEZREDES		VII. R. ALEZREDES
	R. ŐRNAGY		VIII. R. ŐRNAGY
	R. SZÁZADOS		IX. R. SZÁZADOS
	R. FŐHADNAGY		X. R. FŐHADNAGY
	R. HADNAGY		XI. R. HADNAGY
	ALHADNAGY		
	R. FÖTÖRZSŐRMESTER		RENDŐR
	R. TÖRZSŐRMESTER		KÉPESITETT RENDŐR
	R. ŐRMESTER		PRÓBARENDŐR

Forrás: ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 114–136. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Rendőri rendfokozatok 1963-tól.

Forrás: ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 114–136. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.